

עֲנֵנִים

ס פ ו ר

1

נפתלי מתחנן:

— רק אחת...

אך אני נוטל את קופסת הפפירוסות וזורקה החוצה בעד החלון הפתוח
אחר כך אני קורא למשרתת וגופר בה בנויפה: על תהיין לקנות עוד את הדוב
הזהו השמעה? אל תהיין!
— למה?

השעור אינו נותן לו לנפתלי לדבר. הוא מתלבט במטתו כדג בחרבהן
לוחץ ימינו אל לבו וכחפש בשמאלו את העביט לרוק. אני מגישו לו וטוחה
במגבת את הזעה מעל כצחו.

כשהשעור פוסק ממנו, הוא מנסה לצחוק שני דברים אין בכחי לשאת:
את כתיצחוקו המהחטאת, הנכלמה, שלאחר השעור, ואת מבט עיניו. שד
משחת! איזה תפתה נשקף מתוך עינים הללו, הטובית והפקחית, ומחתת בת
צחוק זו, העקומה והגוססת! יושב אני על מטתו ועיני מורדות. אי אפשר לי
להביט לתוך עיניו שלו. הוא שותק ונושם ארוכות וכבדות.
ושוב:

— למה כל זה? למה אתה מתכס? הן אין שום נפקא מינה עוד...

איני מהמם. יודע אני: ימיו של נפתלי ספורים. איני כתימא. אולם באופן
אחר אי אפשר לי. אני מתירא מפני הסוף. ירא אני. אני בנסה להאבק, אף
על-פי שידוע אני, כי כל זה ללא-העיל. שנינו יודעים. יש שאני מחפש
ועושה את עצמי במקוה, אך את נפתלי אין לרמות. עינים פקוחות לו. אבל
איני מאכין לו. איני מאמין להן. לעינים הללו. גרמה לי, כי מאהרי ראיטונים
שלהן מהכהב עוד איזה זיק, זיק קטן של תקוה. עוד נשאר בשבילי ודאי
איזה קט של הצלה קלושה, שהוא איחזו בה אופן אחר הרי אי אפשר! אופן
אחר... אין מוחי מסיגל להבין את האופן האחר. הוא יודע, יודע הכל, ואף-על-

פיכך ודאי שהוא דוחה את הקץ. אולי עוד חודש... ואולי יותר! ואולי יותר... מעצמי אני למד. הרי גם אני יודע וגם אני דוחה.

אני מטפס ספות של קריאוווטול לחוץ הכוס, מגישה לו ומתקן את השמיעה. על שאלתו אני משיב לו דבר.

שפתיו וסנטרו העלו ספוח של זקן, אוניו בולטות, ומחוץ צוארו הכחוש בולט כפתור הקנה. השתיקה, כפי הנראה, מעיקה לו, והוא מבקש, שאקריא לפניו מעט. אני נוטף את הספר וקורא. הוא מקשיב בענין מרובה. לרגעים מפריע השעול את הקריאה, אך שנינו אין אנו שמים לב לזה.

על פי בקשתו אני מקריא לפניו את "המות" של מטרלינק. הוא מתענין בזה מאד ובפסיקני מזמן לזמן.

— ושמא, דוד, הצדק אתו?

שכח הוא, כנראה, לנחמה כל־שהיא. אך פתאום משתנה מצב רוחו

והוא מרים ראשו:

— לעזאזל! הרי נחמת שוא היא. מה לי ולכל התורות הללו? אני

הן אמות. אני— זה המוטל כאן על המטה. החיים הללו יפסקו. היים אלה, שאני יודע ואוהב. למה לי אותה הויה, שאיני מכירה? מה צורך לי בכל שיי העולמות? רצוני לחיות כאן. כמו שחייתי. אי אפשרי בשמים, אי אפשרי בחדשות! נתגע. מן הדין הוא להוכירו באיסור הדבור החל עלינו— ואיני יכול.

ואולי אין הוא כלל מן הצורך. באמת— הרי אחת היא.

— מה הגיוני הוא מטרלינק! מה שוקט הוא! אכן כדאי היה לראותו

שעה לפני מותו. הישאר שוקט? האם אפילו פעם אחת לא יהרוק את שנינו אף פעם אחת לא יקפוץ את אגרופו?

ולאחר הפסקה ארוכה של שעול:

— סלחנא לי, דוד, הנני גורם לך יסורים... אך מה לי לעשות?

ואני ירא את המות. פשוט: ירא.

ולאחר הפסקה שניה:

— הנח את הספר. רצוני לשוחח מעט. זוכר אתה את מכתבי הראשונים

מאיטליה? אז האמנתי עוד לרופאים. ירחים תמימים הייתי חי על פי הסדר, שקבעו לי. קשה היה. שעמום... אולם הכל נראה כדאי ובלבד שאאריך קצת את החיים הללו, שכבר אז התחיל סופם. ובלבד שאאריך... אך טוף טוף פקעה סבלנותי. התחילו ספקות מענים. חשבתי בערך כך: ימי ספורים, אם כך

ואם כך. היי הולכים וכלים. נשאלו לי איזו ירחים, איזו שבועות— לשם מה אני אומר לבלותם במטה? ימים מספר ניתנו לי לחיות— וכי שכיבה במטה ושתיית גוולים עכורים קרובים חיים? ואני חפצתי לחיות. הן רק פעם חי האדם ורק ימים יחיה הוליה השחפת— ובוקר אחד שברתי את מודד־החום, שהיה קבוע מהת

בית־שחיי, נטלתי מקלי לירי ויצאתי לחיות. החלתי מהלך ברחובות, מטפס על ההרים, מבלי לזילות בתיאטרות ובתי־קהל, חוזר אחרי עלמות ורוכש לי מאות מברים— בקצור: שרפתי את שארית ימי חפצתי ליטול מן החיים כמה שאפשר, יותר סמה שאפשר. לו יכולתי לבלוע את כדור הארמה כולו, הייתי

בולעו... העליתי מדורה גדולה, ויום אחרי יום, שעה אחרי שעה נשרפו עליה, לעיני, חיי הדלים. עד שפתאום—והנה אין עוד כח להמשיך את השרפה. חסר כח בידים לזרוק לתוך השלהבת את השארית האחרונה... ועכשיו צר לי מצטער אני על הימים שנשרפו. עכשיו הייתי נאות לשכב כבול עץ, ובלבד שלא... ובלבד שלא אעבור להתם. עכשיו, כשרגעי ספורים—איני רוצה כלום. אין לי צורך בדבר. רצוני להיות, להמשיך את ההייה, ותו לא...

בקוצר רוח אני מחכה לשעול, שיבוא ויפסיק שטף מלים זה. לא חדש לי היום נפתלי דבר. כל זה ידוע לי, אבל קשה, קשה לי לחזור ולשמוע דברים אלו מפיו. אולם השעול אינו בא,

לו בא, לפחות, מי-שהוא! עיניו של נפתלי מפחידות, בעינים הלחות הללו, ששקעו בתוך חוריהן שהתעמקו, מרטטים כידוני אש חדים ואיומים. כך מביט בודאי הפושע מעל הגרדום, כך מביט מי שדעתו נטרפת, הולכת ונטרפת עליו, למעלה מכחותי לשאת מבט זה. אני קם ונגש אל החלון.

— טרפי האילנות שבגן מצהיבים כבר, מצהיבים ונושרים, נושרים ומתנלנלים שם רוח על פני שבילי החול. הדשא אינו רענן כלפנים ואינו נוצץ בירקו. הגן הלבין כולו וגדרו השחירה. השמים לבד נשאר כחולים וטהורים, צעירים, קיציים. מחנות של אנקורים ודרורים מנתיים במשובה על צמרות האילנות ו"שולטן" הוקן הקשור בשלשלת אל מאורתו מכבשש בזנבו ונאבק עם זבובי הבציר הטורדים והעוקצים.

כמה ימים עברו טיום שבאתי לכאן? שלשה. רק שלשה ולי נדמה כי שנה, שנה תמימה אני מתענה כבר בין כתלי חדר זה, על-יד מטתו של נפתלי. אני מנסה לנוח, לראות רק את הגן הצהוב ואת השמים הכחולים, להזין רגע עיני מצבעי הבציר הבהירים, לשוב ולהיות רגע אחד ציר, אמן—ואיני יכול. זבוב טורד וארסי התכנס לתוך לבי ומזמזם שם, מזמזם בלי הרף: עוד מעט, עוד מעט ונפתלי... עוד מעט... עוד מעט... עוד מ ט!

פתאום תוקפני פחד גדול. שמא ברגע זה, שאני משקיף בחלון... ואני אף לשוב אל המטה, בא ונתקל בכבטו התמה. אני נכלם ומסמיק כולי. נפתלי הבין ודאי. אני רוצה להתנצל ומבקש טוצא, מוצא כל-שהוא.

— קראת לי, נפתלי?

— לא.

ושוב נסיון של בת-צחוק. אני רואה: הוא המיר בפחדו, הוא הבין.

בשעה שנפתלי ישן, אני מעמיד את הכסא המכוסה בקטיפה רכה למראשותי מסתו ומבקש להרדם, אך התרדמה אינה באה אלי. ינעתי מבלי שגיר, שרשי שערותי נעשו דוקרים ולוהטים—אך השנה אינה באה בתוך המוח הוצת דבר-מה. גלגלים גדולים וקטנים התחילו סובבים. ואין לאף ידי להפסיק מהלכם. מנסה אני לעצום עיני ולבלתי לחשוב דבר—והדבה אינו עולה בידי. הגלגלים המתנועעים חורקים. המוח דולק והגלגלות אומרת להתפצץ.

גוונים שונים לחיים. האח הצעיר להוט אחרי הששון שבהם. כולו שקוע בעצמו. מהלך הוא על פני עולם יה, מבקש להצמיח לו כנפים חדשות ולהריע תרופה גדולה. והאח השני גופר אותה שעה את חייו. האח השני, הבכור, רפו כנפיו, אפסה ממנו תקוה. קמעא קמעא הוא רוקק את שארית ריאתו הנמקה, מוטל על ערשו וטובע בזעת שחפת קרת... האח הצעיר צוהל, רן וקושר כתרים לטבע ולשמש: אך אנימאליאם! אד נאטוראם! אל השמש והחם! ומה היה עונה אחריו אחיו הגדול, לו שמע את צעקת ששונגו? אל השמש, נפתלי! יסער נא ויועף נא גביע החיים!

ובצילי השחפת?— האח הבכור אינו מרבה דברים. הוא מרכין קצת ראשו ויורק לתוך הצביט חתיכת ריאה. ותו לא. ותו לא! אלם זה מספיק. קולו של האח הצעיר אינו צוהל עוד. השמים ממעל לראשו שוב אינם בהירים כבתחלה. הכנפים רפות. הראש נעשה כבד, הכל נעשה כבד. באים ועולים על הזכרון דברים אחרים, פקפוקים נושנים. צללים רחוקים, שנדמה היה, כי נעלמו והלכו לבלי שוב, חוזרים ומתדפקים על הדלת. תולעים חרישנים, רמשים קרירים וחללקקים, שהיה דורסם בעקב, שבים לתחיה. הנה הרים האחד את ראשו, הנה שני והנה עוד... ועוד... ועוד... חולשה היא זו. יודע אני. אין כל סבה להתיאש. הרי לא אירע דבר. וכי לא ידעתי קודם, שיש שחפת? אלא נפתלי... אין זו אלא רגשות! נפתלי הולך למות— אך העולם הרי אינו משתנה על ידי כך, אינו הוזר לתהו וכוהו. אמנם יש להם סוף לחיים— אבל כל עוד האדם חי— יחי נא. יסער ויועף הגביע! והתולעים? עוד יש לה כח לרגל עד כדי רמיסה הגונה. די כח עוד! ונפתלי?

יקברו המתים את מתיהם!— אני נעקר ממקומי ורץ איך ואיך בחדר. מה זה? למה נוכרה לי מימרא אידיוטית זו? איזה שד לועג לי? איזה שד חדר לתוך נפשי? נפתלי יקירי! סלח נא... סלח נא... עיפתי ככה ואיני מבין דבר. איני יודע כלום.

וכמו תיגוק, תיגוק ממש, אני מתחנן:

—יש לך צורך בחיי? נפתלי אהובי! יש לך צורך בחיי? קחם נא, קחם— אל תפקפק, אל תרבה לחקור. אל נא תשים לב לאותו לץ, לאותו שטן, נפתלי היקר, נפתלי האומלל...

אולם השטן אינו פוסק אף הוא. חשוב הוא לשמוע מה בפי ההגיון. כל אחיות-יעינים היא למותר. יש להביט ישר בפני האמת. הקרבן הרי לא ירצת. למות תחת נפתלי אי אפשר. אי אפשר! על כרחך תהא צריך לשוב ולחיות, להמשיך...

אני מחכך את מצחי ומניע ראשי ימין ושמאל. איאפשי בכנון דא, אי אפשי! מה זה היה לי? אי אפשי בהגיון. לעזאזל כל ההגיון! הרי נפתלי הולך למות... שד משחת! נפתלי הולך למות...

הרופא הזקן שכח רגע אחד את תכסיסי המדיצינה.
 — בהביטות אין עוד כל צורך. עכשיו אינן מעלות ואינן מורידות.
 אטנם מיד הוא מכיר בשניאתו ומבקש לזמחות את רושם הדברים.
 — כיון שמדת החוס ירדה...
 אך למה לנו תכסיסי הורחך, רופא חביבי? שוב אין אנו תינוקות.
 יודעים אנחנו...

הוא מרכיב משקפים על חטמו ומשתקע בראשו ורובו ברשימת החוס.
 אחר־כך הוא מנקס בפטישו על הלג, בורק את הרוק שבצבים, מציין ברשימת
 הסמים מאתמול וכותב פתקא חדשה.

הבקור נגמר, אך הזקן נשאר על מקומו ומנסה להאיר קצת פניו.
 — האצטימבא, אומר אתה, כתקינה? הריני שבע רצון, היום אני שבע
 רצין. בקרוב תקום ממטתך, מד כנורי! שעה שעה תמוזג לו כף יין, והשאר
 הכל כמלפנים. את הנוזלים לפני האכילה ואת האבקה לאחריה.
 במטפתו הוא משפסף את זכוכית המשקפים ופוחח בענין חדש.
 — כפי הנראה מן הטלגרמות הלונדוניות שבעתין הביקרי מסתבך והולך
 המצב הפוליטי בחצי האי הבלקני...

אך אין איש ימנו מחענין בפוליטיקה הבלקנית, והזקן קם מדיקיסמו.
 ועד שהפיקה לי השעה לסגור אחריו את הדלת, פוחח נפלי בחרופיק.
 — מה כתב שם שוטה זקן זה?

הוא קורא את רשימת הרופא. מקפלה וזורקת אל תוזת השלחן.
 — סבור הוא ודאי, כי בלי האבקה שלו לא אוציא נשמתו.
 השעול חונקו, פניו נעשים צהובים, פני מת. כשהוא פוסק. צונח ראשו
 באין אונים על הכר וזעה מכסה את כולו.
 — כסה־נא עוד את רגלי קר...
 אני מניח עליו שמיכה שנייה.

— יודע אתה, דוד, במה חשבתי בלילה הזה? בשנעון. ודאי שאתה
 זוכר את הסבא שלנו ר' צבי? הרי זה אישר: למות בלי דעה צלולה! יש
 אשר מחלות הנפש עוברות בירושה. לכה לא נחלתי אני כלום מזקני זה?
 כיון שנחלתי את השחפת מאבינו, היה עלי לקבל מזקננו את שגעונו. הפסדה
 של האחת היה יוצא או בשכרו של השני.

אחות רחכניה גרועה אני לאחי החולה. תחת לנחמו ולעודדו, אני יושב
 לפניו כבול עץ, שהדבור אין בפיו. שעות ארוכות וקודרות נמשכות, נמשכות...
 נפתלי מפרפר, מתבוסס ברמי, טובע במי מצולה וקורא לעזרה... מים ממלאים
 את גרונו והוא צועק לעזרה... אצבעותיו הוחרות לעלות בשארית כחותיהן —
 ואני מביט, יושב מביט ושותק. חובה עלי להגיד לו דבר מה ואיני יכול.
 אין הפה נפתח. ומה אומר לו? מה אומר?

הוא מחעפף מכאב, נחנק מחוסר אויר לנשימה — מה אומר לו? בכה
 אנחמו? איני יודע כל נחמה. אני רואה כי אין כל הצלה. אין... אין...
 סוגר אני יפה יפה את שפתי וגושכן — שלא לפרוץ בצעקה.

ושוב נשמע קולו הקלוש.

— דוד, למה דעתי צלולה כל כך ?

אני נוטף את כף ידו הקרירה, מחליק את אצבעותיו, מסלסל ופתקן את שערות ראשו השמנות מרוב זעה ומבקש לסחוט ממוחי מלה, הנה כל-שהוא. אך בגרוני תוקפתני עוית ואני אנוס להתחמק אל החדר הסמוך. אלמלא כך, היה נפתלי רואה גם את דמעוית.

בשובי אני מוצא על השלחן שלפני מטתו את רשימת הרופא, שהריספה נפתלי כן הרצפה, הוא מרגיש במבטי, שאני שולח על פסת הגיר ונכלם. אך כעבור רגע הוא מבליג על כלמתו.

— שלה-נא להביא את הסמים.

ומתנצל :

— אם לא יועיל — לא יזיק !

II

בעירה ליטית קטנה ורחוקה, על חוף נחל שוקט וצלול, חי לפנים יהודי זקן. כמשפט יתר היהודים בני גילו ובני מעמדו היו גם חייו שוקטים ותמימים. בכל בוקר ובוקר — שחרית ותיקין, שיחת רעים בשעת קפול התפלגין, כוס-טה רותחת, להמניות ריחניות ומתיקות, פרק משניות. יום יום — סעודת-צהרים דשנה וערבה בהברת זוגתו השוקסה וזקנה כמותו, שנה מתוקה ומעורדת לאחו יהוערב ארוך כבית-המדרש, ערב שכול: תורה, משא ומתן בעניני קהל ושיחת חולין בפוליטיקה העולמית. בלילות-תקון חצות. עצב עדין ודמעות חמימות ורכות בקמטי הפנים. גענועים נוגים והמית צער נוחה ומפרה. — שלווה של זקנה חסרת דאגה. יש אשר ממרחקים בא נכד ומתארח שבוע או שנים בבית הסב. פני הזקן צוהלים אז ועיניו מאירות. הוא ממעט לשבת בבית-המדרש ומחזר עם אורחו על בתי הקרובים שבציר. שעות שלמות הוא מחזיק את ידו הקטנה של הלו בתוך ידו הקמוטה והחמימה, מסתכל יפה יפה בעיניו, מבקש ומוצא בפניו את תוי הירושה מ"של האב" ומ"של האם" ומנס אחד לאחד. סדרי הבית והשלווה שבתוכו אינם משתנים.

וכך יום ליום, שנה לשנה. חיים פשוטים. שבת, שבתא אריכתא. שלות זקנה ומנוחה ערבה.

אכן כל זה רק כלפי חוץ. למראית עין. מבפנים, בתוך הראש השב אין זכר לאותה שלווה. שבתא אריכתא — מאן דכר שמה. המוח אינו פוסק עבודתו. הוא נלחם ונאבק. הולצת קטנה יושבת בין קמטי המוח ומכרסמת. יום וליילה, יום וליילה בלי הרף. שנים חדות לתולעת, שנים חדות ושאלות על שאלות. שאלות שאינן פוסקות. למה? מדוע? ושוב למה? העיקר: משום מה אין עולמו של הקדוש-ברוך-הוא מתנהג בצדק?

ביום הוא מנסה להשתיקה, את התולעת. הוא עושה עצמו כלא שומע. אך בלילות... מה יעשה בלילות הארוכים? אנה מפניה יסתר בלילות השחרים, הקודרים? המוח העיף מתעלף באין-אונים, וזו תוקעת צפרנים עקומות ומרעלות...

לילה. הכל יטנים. עשית קטנה ומעוטנה מרקידה צללים על גבי הכתלים והכפון. רוח זועפת שורקת ונוהבת תכופות בארובה... השעון מצלצל חצוה, ודבר-מה כבר ומרגזו מתלבט בין קירותה חדר. עם צלצול השעון מקיץ הזקן כדרכו יום יום. אך קודם שיושיט כפו אל ספל המים, המוכן לנטילת ידים, וקודם שישיריד רגליו מעל המטה, שוכב הוא בעינים פקוחות, מקשיב לנחרת הזקנה ומשפסף בידיו את מצחו. היתוש הרע שכח לשקט ולבדידות סמסביב ומנקר ועוקץ באכזריות כפולה. בפעם האלף מנסה הזקן להשתיקו, לגרשו— ולשוא. אינו רוצה, ירא הוא להודות לעצמו, אך אליבא דאמת הרי ניצה כבר. היא:ש הונג את חג נצחוניו ותוקע בשופר. האצבעות הקרירות אין בכחן להפחית את האש היוקדת בראש. והתולעת שיחקה, שיחקה לאיד. הוי, שיחוק זה לכה הוא בא? את הכל יכול הוא לשאת, הכל, חיץ משחוק מנוייל זה.

— ירא אתה, ר' צבי? מפחד אתה? חה, חה, חה... — השחוק הולך וגדול, הולך וחוק. מנסה הוא שלא לשמוע, איטס אזניו— אך לשוא. הלה נוקב את האזניים והגלגלת יחד.

— מן האמת אתה נס ר' צבי? כפחד אתה?

יותר אין הזקן יכול לסבול. הגיעה שעה לעשות. מוכרח הוא לקום ולפעול. מה הוא שוכב? לא עת היא להיות סרוח עם הערש כמפריץ. ספל המים מנסה להזכירו דבר-מה. תקיין-חצות? הזקן מגיע ראשו בסלידה. לא, לא זאת. מתחלה עליו לגבור את זה. יש לברר את הענין. הרי צדק יש בעולם. צדק אחד ואמת אחת. אדרבא! יוכיח שהוא הצדיק. היא, צבי ברי ישראל, לא יהיה לו נגד זה ולא כלום. להיפך, שמוח ישמה. ובלבד שיהיה הכל ברור ולא יהיה פתחוקיפה לתולעת הארורה. בלבד שיהיה הכל ברור!

השעון מצלצל שוב והוא אינו מרגיש בו. הזקנה נאנחה מתוך שנתה וכתהפכת על משכבה, עכבר עובר בכרוצה על-פני רצפת הקרשים— אינו שוכע כלום. עיניו פקוחות. ידי רועדות, כפות רגליו מכחילות מצנת הלילה, והדלקה בתוך הראש הולכת ומתלקחת, הילכת וגדולה. לישונות אש עולות ויורדות, עולות ויורדות, עמודים, שעוד לפני שעה נראו חזקים ומוצקים, התחילו מתמוטטים ונופלים.

בלבד שיהא הכל ברור!— נזכר שוב הזקן ומרגיש כי הכל מטשטש, מתערפל והולך. אם ימשך מצב זה עוד כמה רגעים, יבוא לילה שחור, ליל צלמות. מתאום קורעח איוו צעקה, צוחה רחוקה, את דכמת הלילה. רטט עובר בעצמותיו של הזקן. מה זה? הוא עושה אזנו אפרכסת, לוטש עיניו ופוער פיו— אך לשוא. מי זה צעק? מי צעק בתוך נשמתו העיפה, בתוך נשמתו החולה? מי צעק? הד הצוחה הרי מתלבט עדיין באזניו הנדהמות...

בליל שבחצר הוריד התרנגול כנפיו, הרכיץ ראשו ותזר ונרדם על מוטו. אך בנשמתו היגיעה של הזקן לא פסקה הצוחה והדה לא חדל כל אותו הלילה. הוא אנד כמחשכים. מפלט ומנוס לא היו לו עוד. לרגעים בההיקה איוו מחסבה עקשנית וחסרת טעם כשביב אור כתפה על-פני שדה סתיו. דרך לא היתה. מחד צלמות וערפל באין סוף שיטו בנפש. האור המזעזה קרא, הבטיח מוצא.

על קרקע הנשמה בהבב ניצוץ אחרון של הכרה טרם כבותו, נסה למחות ולהחרות: המוצא הוא מוצא שוא! אולם הזקן היצוץ נמשך אחרי שביב האש, ושארית ההכרה נכנעה ודעכה באין אונים. היתוש העמיד פני תם ונחש: הפחרון עתיד לבוא. כך, כך, עכשיו עתיד הוא לבוא.

הזקן האמין לנחמה וצהל לקראת הסוף. בעינים גדלקו אורים חדשים, נקודות קודחות, תועית ואיומות. נקודות אלו לא כבו שוב כל עוד שהעינים היו פקוחות. עד יומו האחרון היו דולקים האורים הארוכים הללו, ומי שנתקל מבטו בהם, היה צחוקו ניטל ממנו כל אותו היום.

הוא קם, נוטל ידיו ומתלבש. אחר כך הוא מוציא כתוך ארון הספרים את, חושן המשפט, בכריכת העור הישנה, יוצא אל החצר, מבקש ומוצא סולם רצוע וזולה ומטפס, עם, חושן המשפט בידו לצלית הגג. שם הוא עומד ומניח את הספר על גבי קורה סדוקה התומכת במעשנת הלבנים, פותחו ומזמין לדין תורה את הקדוש ברוך-הוא בכבודו ובעצמו. הלה, כביכול, אינו בא, אך הוא אינו אומר נואש. יום ולילה, יום ולילה הוא עומד לפני ספרו הפתוח, קורא לאלהים, ותובצו לדין. הוא לא יחדל ממנו. לא יחדל! אדרבא, תשפוט התורה הקדושה ביניהם. יעמוד נא כביכול לפני בית דינה של תורה. מי שאינו בא מרצונו כופין אותו!

ומה הללו רוצים? מה להם כאן? לדחות את יום המשפט? לא ולא. הגיעה השעה. אין להמחין עוד. אין כל אפשרות להמתין עוד. אך הללו, כלומר אשתו וקרובי הנפחדים, אינם מבינים לו. על כרחו הם מורידים אותו מן העליה וסוגרים את דלת העץ. כובן מאליו, שאין הרבר מועיל. כעבור ימים מועטים הדלת שבורה והזקן נצב על מקומו הקודם. המהלך אינה ניתנת להרפא. על עלית הגג מוציא הזקן נשמתו ומאצל ארובת העשן, וחושן המשפט הפתוח מעלים אותו על שלחן הסהרה. בצירה ליטאית רחוקה, לפני כמה וכמה שנים, היה לי אב זקן, ר' בני בר' ישראל, ודעתו נטרפה עליו.

בלילות לא-אטנה על יד מטחו של נפתלי הגוסס אני נזכר בו, בסבי זה. בלי כל טעם אני נזכר בו. אלמלי האמנתי בו. "ארת הנפש, הייתי אומר כי נשמתו מרחפת מעל לראשי. משק כנפיה משרה עלי אימה, כאילו הוא מנבא לי דבר-מה. מה הוא מנבא לי?

III

בשעה מאוחרת בלילה מקיץ נפתלי משנתו ויושב. הישיבה אסורה עלי, אבל אני איני רוצה להזכיר לו זאת. בלי דבר דבר אני מניח כר גדול מאחורי גבו. הנשימה בעד האף קשה לי, כפי הנראה. הוא פותח את פיו, שואף לתוכו אויר ונושם תכופות וקצרות. פניו צבע האפר להם. — כמה היא השעה?

של נפתלי, הנה אני מביט מתוך הכרה צלוּלה אל קופסת הרוק שעל הכסא, הנה אני פונה לאחורי והולך אל החלון, איהם? איהם?
 בו אני להם. עדיין איני חלש כל כך. יומם לא בא עדיין. ופתאום
 אני נזכר: הרי נפתלי מת!

דממת חצות בחדר. מעבר לכותל נשמעת נחרת המשרתת הישנה. אני
 יושב ומקשיב לדפיקות האורלוגין, כמו שהורגלתי לעשות בלילות הקודמים.
 מקשיב רגעים מעטים מתוך קהות מדכאה וסוכח שוב כי נפתלי זה המוטל
 כאן אינו שומע את קול השעון ואינו חש כי שמיכתו צנחה לקרקע.

אמנם כך הוא הדבר, כך. אף על פי כן הרי זה מעליב.
 וכי אין לי לב? למה הוא מחריש אפוא? גנין קהות זו? טמטום זה?
 הרי נפתלי מת! אולם הצנחות הללו שוב אינן מעלות ואינן מורידות. בחוך
 ההזה מוטל במקום לב — ספוג רטוב, סמרטוט רקוב, שאינו חלי ואינו מרגיש.
 באים בני אדם, פרצופים זרים, ועוסקים בנפתלי, בזה שנשאר מנפתלי,
 כאדם העוסק בתוך שלו, ואני יוצא אותה שעה אל החדר השני, עומד אל
 החלון ומתופף באצבעותי על-פני הזוגיות. אין כל כאב ואין כל צעה.
 מרגיזים אותי רק לחשם של הזרים: חריקת הדלת בהפתחה לרגעים.
 שמשי חברה קדישא מתקינים עצמם להלוויה. אני עומד וכביט ואיני
 מרגיש דבר מלבד רעב. רק מתוך בושה בפני הזרים הללו ופאות זקנם
 הארוכות אני מתאפק ואיני פורס לי פת לחם. איזה איש אחוז בזרועי
 ומוציאני החוצה, אחרי הנושאים את הארון.

המושב הרחב במרכבה, שהוליכתני לבית-העלמין, היה אדום וגרה את
 עיני העיסות. הדרך נראתה רחוקה ונושאי המטה התנהלו לדרכם לאט לאט.
 רגע אחד באה לי תשוקה לקרוא להם ולזרום. הטמטום לא עבר. רק ברגע
 שנראה לעיני פי הקבר הפתוח דקרה פריפה חדה את לבי. אך משהתחילו
 מורידים בחבלים את ארון העץ נשכחה גם דקירה זו ובנפשי לא נשאר כלום
 מלבד גץ של סקרנות. בנערותי הייתי אוהב לראות את סנקה הבארות בהיותו
 תלוי בהבל בבאר המים העמוקים.

לא עבר הטמטום המכוער גם לאחר כך. קדקד העופרת הכביד על
 הכתפים, הידים היו תלויות כמחוסרות עצמים ובתוך אישוני העינים נשתמר
 פרצופו הנלעג של הגבאי הישיש. אפשר כי כן מחויב להיות. אלמלי ראני
 היום איזה שילוסוף, אפשר שהיה טופח לי על כתפי — אף על פי כן הרי
 זה מעליב.

הנה אני חוזר לביתי. ונפתלי? שד משחת! למה אינך צועק? למה
 אינך מתמרמר? או שמא מצאת נחמה במאמר הנבער: „ברוך דיין האמת!“,
 שנשא כל היום בחלל האויר מסביב?

מכל הזויות הביטו בי בכואי בגדיו וחפציו השונים של נפתלי, אך
 עיני השקטות, השקטות עד כדי תרפה, הרגישו בכל זאת חיכך לכניסתי

בספה הרכה והכר לבראשותיה. מהרתי ושכבתי עליה שמח לקראת השנה והמנוחה.

אמנם כך הוא.

היה לי סב שנשתגע. אבי מת בשחפת. שלשום מת נפתלי. אך היוצא מזה? היום בערב אני יוצא את העיר. אני צורך את צקלוני ויוצא את העיר כל עוד לא נשתגעתי.

לא נשתגעתי ונס לא אשחגע. שומעים אתם? את מ. אל לכם להטריח עוד את עצמכם. הביטו וראו — אני חזק וצעיר. היום בערב אלך לי לדרכי ואשכח את כל הימים האלה. גם את נפתלי אשכח, צעיר אני, בריא אני ויודע לשכוח.

בריא אני — ובמרחקים יש חדר עבודה מואר. יערות זוהר, שדות רעננים, הרים כחולים ונערות משחקות קוראים לי מרחקים. עוד היום בערב אני שב אליהם.

V

את משק כנפי המות לא שמעתי, את נפתלי הרי שכחתי, כמעט ששכחתי לגמרי — ומנין לי פחד זה?

עודני צעיר, עודני בריא. עוד מכחילים לי השחקים, עוד משחקים לי ימי-אורה נאים — וכנין הוא בא אלי. הפחד? למה הוא צובח את לבי בצבתו הקרה? מה הוא לוחש על אזני? איני שומע. אינו חפץ לשמוע. מנגינות קברים שגאה נפשי. ידך לו, בבקשה, כלעומת שבא. ידך לו!
אולם הוא אינו נחפו לדרכו. נשימתו הקרה, המרעילה, נוגעת בנשמתו — וראה! — העולם שמסביב אינו צוהל עוד כשהיה. ועוד לחשו הערום, הארוד, מוסיף והולך, מוסיף והולך, ויש בו כדי לרצוע את האוזן ואח המות...

ערב. הרחוב ההומה מדליק את אוריו. צללים רכים וקלים כובשים את חדר עבודתי המרווח. ידי מטפלות בצורך הפרחים המוכן אתי בשביל ג'ניה, ג'ניה זו השוחקת והשובכה, שעוד מעט, עוד מעט ותדפוק על הדלת. לבי הומה כבר לקראת דפיקה זו. אך הלה עדיין עומד מאחורי ערפי ומטילי ידיו הכבדים מעיקים על כתפי.

אבל אני איני אומר להכנע. אני ווקף קומתי ומצחק. צחוקי הרם, הכלא עסיס, אינו לפי רוחו — והוא, פחד תפל זה, חמק. ובעוד שעה קלה מוטל על ברכי ראשה המסולסל, ראשה השובב של ג'ניה, וכפות ידיה הרכות, הלבנות, קוטפות אחד אחד את טרפי הפרח שבידה: — אוהב, לא, אוהב, לא...

העולם חוזר: נעשה צוהל כלפנים. הראש בהיר, הלב מחרוגן והדם שבעורקים מכה גלים. רגעים עוברים, שעות חולמות ולאושר אין סוף.

אולס רבע אחד מגיע לחש לאזני, לחש זר ומאיים.
 — עוד נשוב נתראה בליילה...
 מכיר אני את הלחש, את לחשו של הלה, וממהר להשמידו מקרב לבי,
 אני נושק את שפתיה הקטנות והמתוקות של ג'ניה.
 ג'ניה כופסת על שהפסקתי את מעשה הנחש שלה באמצע. נוטלת פרח
 שני ומתחילה מחדש.
 — אוהב, לא, אוהב, לא...
 והלה חוזר ומאיים.
 — בליילה, בליילה..

ביום מאירה החמה וחדרי מלא נגוהות. עומד אנכי על-יד יריעת הבד,
 מכחולי בידי האחת, לוח הצבעים בשניה ואני עובד. בערב מזהיבה שקיעת
 חמה רחוקה את ראשי הגנות, חדרי הנאה מקושט, ואני יושב וכפפסט עם
 ג'ניה. עבודתי מתקדמת והולכת, ג'ניה משחקת וזרועותיה הרעננות חובקות
 והן משכרות. אך בליילות מתחילים גשמים, גשמי סתיו ראשונים. חדרי מקדיר,
 וחלונני הגדול, הנשקף אל הרחוב, יהיה תוף לדלף הטורד. חלונני משחיר
 וג'ניה ג'ניה, הולכת לה.

צעיר וצוהר אני ביום, שכור-אהבה ולוהט בערב, אך בליילה... בררר!
 מה זה היה לי בליילות?

הנשם הצורר בא עם סתיו ועם מנגינתו האבלה ומזכיר לי נשכחות.
 ג'ניה, ג'ניה אל תעוביני לבדי בליילות!

וכי איני יודע? תחת כל עור חלק רענן יש שלד עצמות וכל צחוק
 סופו להשתק. הימים, ימי העלומים, הולכים לבלי שוב; היה נפתלי ואיננו,
 ואבי זקני, ד' צבי, נסתהרה בינתו לפני מוחו. יודע, יודע אנכי. אולס את כל
 זה עלי לשכוח. למה זה בא להזכירני? מה הוא מתופף על לוחות החלון?
 לא אשמע לו; איני רוצה. הסוף והשלד עודם רחוקים. את נפתלי ואת ר'
 צבי הזקן שכחתי. חובה עלי לשכוח. דייני בשקיעת החמה היפה, בבת-צחוקה
 של ג'ניה ובשעות היפות של היום. איני דואג לעתידות. איני רוצה לחשוב
 כל-עיקר. הרי בריא אני, בריא, שד משחת!

אני מגיף את התריסים, מוריד את הוילון הכהה ומקשיב מתוך הגאת
 נצחון לדממה שבחדר. קול התוף נשתתק. אפשר כי סתיו בחוץ, גשם וסתיו,
 אך אצלי, בחדרי, אין לו זכר.
 אל יהי לו זכר!

בליילה הוא נכנס ויושב על ידי, על קצה המטה. אני מרים את ראשי.
 — מי אתה?
 אין תשובה.
 — מה לך כאן?
 מחייד. שם ידו על כספי ומצחק.

— באתי לשהח מצט.
 — מי אתה? כלך לך מזה. הדיני רוצה לישון.
 איני רוצה לשוחח אתו. איני מכירו. איני ירא כפניו.
 — אל נא באפך! אם כך ואם כך לא תישן בליילה הזה. בקשני נפתל
 למסור לך...
 — נפתלי?
 אני מסיר מעלי את השמיכה ויושב. אורחי מצחק.
 — למה נבהלת? נפתלי בקשני למסור לך..
 — מה?
 אני אוחזו בודועותיו ושומר את שפתי.ו.
 — כי הענין כולו אינו כדאי.
 — איזה ענין?
 איני מבין כלום. יבאר-נא, יבאר-נא, בבקשה ימיו. אך האורח מחשה.
 האורח איננו. נעלם ואיננו. לבדי אני יושב על קצה המטה בתוך חדרי
 האפל. ידי הרועדות מהפשות על הזלחו את גרתיק הגפרורים. ולאור
 השלהבת הצהובה, הצטנה, העולה ויורדת, אני סוקר את כתלי הדרי הריק:
 הדלת סגורה ואין איש. לא היה כאן איש.
 וכי חולה אני? הרי געצמי דאיתיו, דברתי אתו. עודני מרגיש את
 נגיעת כפו בכתפי.
 „הענין כולו אינו כדאי” — מה פירושו של זה, נפתלי? מה פירושו?
 פעמים אין מספר אני הוזר על דבריו הסתומים ואיני מבין דבר. אגב, רצוני
 לזכור את שרטוטי פניו של נפתלי ואיני יכול. איזה הוטם היה לו לאחי
 הבכור? ואיזו עינים? וזכרני כי קשה היה לי לעמוד בפני גבטו בימו
 האחרונים, אבל מה היה צב עיניו? איני זוכר כלום.
 והנה פתאום, לפתע פתאום, נעשה לי ברור הענין כולו. נפתלי ירש
 את השחפת מאבי ואני את השגעון מזקני.
 צמרמורת עוברת על בשרי. אני קופץ ויורד ממטתי, מעלה אש בעששית,
 ומתחיל לובש את בגדי. הלילה טהריש. ידי דועדות ואינן מוצאות את פי
 השרוול. כך רעדו ידי, כשהעירני פעם בחצות הלילה ואמרו לי כי גג הבית
 דולק. אף עתה דולק. אף עתה. ושוב התחילה הבצרה מן הגג. אני מתופף
 באצבעי על מצחי ומצחק. אין טעם לצחוקי, אבל איני יכול להתאפק ומצחק, ומצחק.
 שוב מן הגג!

VI

בקלוב-האמנים הקטן מרגישים כל האורחים את עצמם כבני-בית ושום
 זה מדובים בו השאון ואי-הסדרים. במדה ידועה גורם לכך גם ימי שנותיהם
 של האורחים, שכולם צעירים וצעירות. כולם מלבד בראטינסקי הזקן. אבל
 נשמזו של זקן זה צעירה גם היא. נשאר בו גם איזו סמני עלומים. אין
 תמונתיו נמכרות ואין לו פרסום.

מתוך פקחות של ילדות סוקרת גיניה את הקהל הצוחל, את התמונות הזרות במקצת טעל כתלי המסדרון ומקשיבה לבאורי. הכל מעניין כל-הך. עדיין לא הספיקה לנו השעה לפשוט אדרהינו, ועל צוארי נפל לפידות, שצבר במקרה על יד הדלת הפתוחה. בחזר טוב זה, במעיל הקטיפה שלו עם רביד המשי השחור ועם תלתליו הפרועים, שבח כל כך לבואי, שלא הרגיש אפילו בגיניה היפה.

— התודעו זה לזה!

אך הוא אינו שומע ואינו רואה. כלעזכת שבה כן הוא חוזר, בקפיצו אחת, אל האולם המלא והוא מכריז בקול רם:
— רבותי, כנורי בא!

גיניה נכנסת ראשונה ואני אחריה. כנופיה של צעירים המסובים אל השולחנות מקדמים פנינו בתרועה שיבבה. אני משתהה על ימין ועל שמאל ומחפש שלחן פנוי. גיניה מסתכלת בסקרנותה הקודמת באנשים, המעניינים, וביהוד בנשים. בשיכת לב מיוחדת היא בודקת שמלותיהן ותסרוקותיהן של אלו ומשוה אותן אל אלו שלה. סיף-סוף נמצא שלחן פנוי באחד החדרים. כיד נספחים אלינו לפידות, חברו אבירם וארנסטינה ומקיפים אותי כשאלות. אימתי שבתי העירה? ההרביתי לעבוד? מה הכינותי לתערוכת הסתיו? אני משיב קצרות, לוחץ את הידים המושטות אלי, משתהה וחוזר וכשתהוה. אני מבקש לקדם בפנים שוחקות את ההברים, הסובבים איהי, ואת הכלצרית הצעירה, שהעמידה בקבוק וכוסות על השלחן וקדמתני בברכה, כמו את מכרה הישן:

— בואך לשלום, מר כנורי!

ואיני יכול.

רואה אני לפני את פניה היפים והעניינים של ארנסטינה, את ראשה וזיפה ושמלתה האפורה, עיני דבקות אל עיניה ואל שפתיה, שכבר נחרתה עליהן השאלה — ואני כמתין. יושב אני, ממתין לשאלתה וכרגיש אותה שעה, כי עיני אין להן ברק, מחרישות הן ודוממות. הכוסות מורמות. אבירם שותה לחיי ולחיי הנאווה, שבאה זו הפעם הראשונה בצל קורתנו, ברת...

אני כוציאו בין המצר ולוחש לו את שמה של גיניה.

— ברת גיניה א.

כל העינים מוסבות אליה והכוסות מורקות בתרועה. לפידות מתלהב.

— היכן אתה מוצא, בן-אדם שכמותך, בחורות נאות כאלו?

גיניה נביכה רגע, תולה עיניה בארנסטינה, כמבקש עצה, ומצחקת פתאום בקול רם. לפידות מציא מקטרתו מפיו ומקשיב לצהוקה. ארנסטינה מרימה גבותיהן של עיניה היפות והנבונות ופניה נעשים סריוזים. לבי חרד לקראה פיה הפתוח.

— רוד, למה פניך רעים היום?

רק. אני נרגע ומשיב :

— האמנם? אני מרגיש את עצמי יפה.

היא משתעשעת בגביע הבדולח שבידה ועיניה מסיפות להתבונן בי. נדמה שאינה מאמינה לי. כאילו היא מבקשת ואינה מוצאת בי את דוד של השנה שעברה, הידוע לה, הדומה קצת לנפת לי. כאלו נשתניתי כולי ואיני דומה כלל אליו. קשה, קשה לי לשאת את מבטה.

— ארנסטינה, אפשר שתנגני לי דבר־מה.

והיא אינה כסירה עינה ממני. ההבינה?

— זה כמה ימים, שלא שמעתי כל מנגינה.

קמה, ומאצל הקלוויר היא מפנה את ראשה הגא יהנאה.

— מה אנגן?

— מה שאת רוצה.

עם נגיעות אצבעותיה הראשונות במניעים נפסקות השיחות על־יד הטל־הגות, מזדקפים הראשים ונקודות־האש האדומות בראשי הסיגארות מתחילות דועכות. מן החדרים הסמוכים נכנסים ועומדים בפתחי הדלתות בני־אדם זקופי אזנים, וצלילי שירה פרוצה ושטופת יין, צלילים הומים ועליוזים של גריג שוטפים את האולם. על צלע הר צפוני מכוסה יער עבות עולה ומטפסת עם חצות ליל קיץ בהיר כנופיה של צעירים מבוסמים, עם מנגינת חלילי הרים, המית תופים, מחולות ושריקות. מקלצת של ציצי בר וטרפי אלונים על ראשיהם הלוהטים והמוזעים ורגליהם העצומות דוקעות. בתולותיהם הצנומות, כביכול, צווחות ומשתמטות מזרועותיהם הפרוצות והזורות ושבות אליהם מתוך צחוק ושיר. היערות הסבוכים שמסביב מחרישים, ראשי ההרים מצחקים פרע והמחנה השובב והחוגג שוכח עולם ומלואו.

אוני קולטת רק את הצלילים הראשונים. אחר־כך אני מקשיב לדממה שמסביב. כי מלבד מנגינת ארנסטינה, יש גם דממה בחלל האולם, דממה ידועה לי ומבהילה. היא מתרישה גם את צלילי הקלוויר ולוחשת לי את פזמונה ההמדי. אני נאבק אתה. לוגם מכוסי את היין המתוק והקריר ומוזג לי כוס שניה. אני מקמט מצחי וקופץ אגרוף החת השלחן, צובט אני את ברכי תחת השלחן ובעוד רגע, למרות הקושי הרב שבדבר, אני מרים ראשי ומתגבר על הכף, על הכף. אני מבקש לשוב ולהקשיב לשירת הקלוויר, אבל אחרתי כבר. השירה הפרועה מתרחקת והולכת, מתרחקת ואובדת ביערות הארנים הכחולים שעל צלע ההר. מרחוק מגיעה שריקה קלושה, צליל תוף מקוטע, בסבכי היער שורק צפור לילה, אחריו שני— והקלוויר גשתק. ארנסטינה חוזרת למקומה.

מוהאים כף וחוזרים אל הכוסות, אל השיחות ואל דפי השחמט. אני נזכר בחוקי הנמוס, לוחץ בתודה ידה של ארנסטינה ונוטל חלק בשיחה. אני שותה כוס אחר כוס וצובט תחת השלחן את רגלי הימנית והשמאלית חליפות. הרוח הרעה אינה סרה ממני. אך חברי המסובים אתי אינם מכירים בי כלום. להפך, אבירם חושב כי האירו פני.

—המוסיקה משפיעה עליך לטובה.
 לפידות חושב כי את ההשפעה הטובה יש לזקוף על חשבון המנגנת.
 ארנסטינה מראה על הכוס שבידי.
 — יין ישמח לבב אנוש.

במהרה הניחוני לנפשי. לפידות מפתה את ג'ניה, שתסכים לו לרתו לציר אותה. עטרה של ציצי שדה יענוד לראשה, מקלצות של עלי ערבות רעננים יקשור לה על ידה ומתחת להמונה ירשום: סיון. ג'ניה מצחקת. משום-מה סיון ולא אייר? לפידות מבאר: לאייר עיני תינוק גדולות ושואלות הוא סוקר סביבו ואינו מבין דבר. העולם כולו חדש הוא כשבילו והוא מפחד קצת. מאושר הוא וכפחד. לא בן הסיון. עולם מרובה-זונוים פורח ומשגשג. הוא שופח מבטו למעמקי עצמו, זוקף אזניו להקשיב אל הפרחחט בפנים, אינו שואל ואינו כפחד, מאושר הוא, מטפח את אשרו ושימר זליו. אמנם אינו יודע עוד את סערות התמוז ושרב העץ זר לרוחו, אולם גם כת-צווקס של הנצנים הראשונים אינה לו כבר.

אבירם מבקש להפר עצת חברו. אל תאמין לו, לפטפטן זה. רואה היא את האנשים שבכאן? אין גם אחת ביניהן, שלא התחיל לפידות לציר המונתה. ואף אחת לא זכתה לראות את התמונה בהגמרה. עם פגישה ראשונה נראית לו כל ככרה כוונס ליופי, אך כעבור שנים שלשה ימיט באה ונוס חדשה והקודמת משתכחת מלב. אדם זה, שמבקרי הירחונים קוראים לו אכן סריוני, אין כמוהו קל הדעת ביחוסו לנשים. לפידות בוחה:

דבה, עלמה כבודה. דבה היא זו. הקנאה מדברת מתוך גרונו,

הקנאה לבה.

ארנסטינה חוזרת כל העת סחור סחור לנקידה המרכזית. מטעם בלתי מובן לי היא דוחה את הסאלה. האם מתביישת היא בפני? אך סוף-סוף נראת לה הדבר כנלעג ביותר. פתחה בלי עקיבין.

— מה שלומו של נפתלי? היכן הוא עכשיו?

— ג'ני פקוחות לרוחה. דכאני קצת קולה השוקס.

— מת.

שפתיה נפתחו קצת מתוך השתוכמות, אך לא אמרה כלום. נשארת יושבת דומם. ברגע הראשון היה נדמה, כי עוד מעט תקום והסאל עוד דבר-כה, אך היא לא שאלה דבר. כמו מבלי כשים נפלטת מפיה רק הברה אחת.

— כך...

ומבלי דבר דבר קמה ככסאה והלכה לה.

כיון שנשארתי לבדי, נטפל אלי אבירם.

— נשחק בשח'מט?

נאוהי לו. הובא הדף וסודרו מערכות הצבא. לפידות וג'ניה מטשיכים

שיחתם. ואני צובט לרגעים את ברכי ושמת.

איש אינו מביר בי כלום!

VII

שתי שעות, מעלות הבוקר, אני עומד לפני לבד ועדיין לא הוספת לי אף קו אחד שיהא בו טעם. יותר משאני מעלה עליו במכחול, אני מסיר במגרדה. כמו חמיד נשקפים לי מעל התמונה עבים צחורים וקלים ואדמת אביב כהה, רטובה ומשחקת. אולם מה זה היה לי?

יום יום, בשעת הבוקר הקדומה והרעננה, בגשתי לעבודתי, היו משחקים אלי העבים הקלילים הללו, הספוגים קוי שמש צעיר, היו מרעידים בתוך הלב נימה של אביב ומכניסים לתוכו קדחת של יצירה. הידים היו נעשות זריזות והעינים חדות ופקוחות. בתוך המוח היו צפים ועולים קוים וכתמי אור מגוונים ועוברים משם דרך קצה המכחול הרוטט והחי אל הדב. כל נגיעת מכחול, כל טפה של צבע היתה מוסיפה לזה עורק חדש של חיים, ניצוץ חדש של רוח. בנשמה היה הולך ונארג מטה מבהיק ונוצץ בשלל צבעים, והידיים החרוצות, הבוטחות והגמישות, היו עוקרות ממנו חוטים חוטים ומעבירות אותם לתוך התמונה. כך היו חולפות שעות העבודה, שעות מתוקות, פוריות ומשכרות. ובהחזירי, עם פנות יום הסתיי, את המכחול למקומו והנה אין כבר בחדרי אותו בד, שעמד כאן בבוקר, וחדש עומד במקומו. בתוך הראש צפים ועוברים הרהורים קלים, הסיגארה יש לה טעם מיוחד ובעינים נוצצים שביעי יצירה גאים.

אולם מה זה היה לי היום?

עיני כבדות, כהות, ואינן פקוחות כל עיקר! מוחי ריק, עקר. אין שלהבת, אין רשפים ואין גחלת לוהטת. הידים צונחות למטה יגעות ומרושלות. המכחול קשה ביותר, והצבעים שעל לוח הפץ אין להם ברק. העבים האוריריות אינן נוגעות בכל נימה, כל המיתרים נשתתקו. המכחול מטיל כתמים משעממים, חסרי טעם, שהנפש סולדת בהם. שוב אין נארג כלום בנפש, ובינה ובין המכחול נתקן כל החוטים. טמטום זר מעיק על ההכרה ואדישות מדכאת באה וטוחנת מן הלב את רטט היצירה האחרון.

הכל נעשה מיותר ותפל. מה צורך יש בלבד זה? מה טעם לצחוק העבים

הנואלות?

לעזאזל!

למה לי כל זה? אני נוטף את מקלי ויוצא החוצה.

עולה בזכרוני התערוכה האחרונה וארבעת המספרים הבולטים, מאירי העינים, מתחת לארבע תמונות, שהיו תלויות ממול החלון. קכ"א, קכ"ב, קכ"ג, קכ"ד. נדמה, כי השלטים הצעקנים הללו נקרו את העינים והשיכוו מה שלמעלה מהם. נזכרתי בקהל, בכנופיות המבקרים, עם הרשיכות הפתוחות בידיהם, ההוצעים אילך ואילך באולמים המרווחים, מפשילים ראשיהם ומסתכלים בשימת לב נפרזה. מסתכלים, מסתכלים ומוצאים לנחוך להשמיע קבל עם את פסק דינם לשבט או לחסד. מה נלעג הוא הענין כולו! ומה נואלות הן הפיקות הלב, הפיקות

הצפיה והפחד לקראת מאמרי הבקורת בעתונים! המית הלב בשל כתבנותם הנלצנה של הבריות המתועבות, הגסות והחצופות, הנקראות „עתונאיכ” — מה מעליבה הוא!

„צהרי הקיץ” של דוד כנורי ימצא להם קונה או לא; פלוני הירתון יזכור את שמו ויטפל בו על גבי שטח של עשרים שורות או לא יזכירנו כלל; מטרוניתא אלמונית תעכב עליהם את משקפתה במסגרת הכסף המגוהזה שני רגעים רצופים או לא תשים להם לב כל עיקר; — מה לי ולכל זה? מה לכל זה ולדוד כנורי זה, ששנתו נודדת בליילות ועולמו עטף שחורים? קר לי. רוח סתיו זועמת ותקיפה טופחת על פני. עננים עכורים, מטליות רטובות, נשאים על-פני שחקים ולועגים להם לעבים הקלים, הצוהלים, שעל הבד. תולעים רעים, חלקים עד כדי תעוב, מכרסמים שוב את המוח. משא כבד, מטיף ברזל, הררי מתכת נופלים עלי לדכאני. אין רעננות בהם, אין און בשרירים, אין אש בנשכה.

תקפתי בחילה, שאין לה סבה ואינה נוהגה לי לעבוד. עומד אני לפני הבד, המכחיל וליח ה. בעים בודי, ומורז את עצמי — לשוא. באין סבה מוחשת, בלי טעם, מעוררת בי התמונה, שלא באה עדיין לידי גמר, גועל נפש, ובלבי עולה וצפה, אלהים יודע מהיכן, נלידה קרירה של שלג או של שומן שנקפא, מתגולגלת שם אילך ואילך וגורמת לחולשה מנוערת שתחפשט בכל הגוף. חולשה ובחילה כאילו תקפוני פעם בעמדי לפני גויות של שעה, עדומות וצהובות, כמוזיאון אנטומי להמון. אני מניח את כל-הציור ועומד לפני החלון. מה זה היה לי? מה זה היה לי שוב?

שויון נפש, שלא ידעתי דוגמתו זה ימים רבים, בא ומכניסני תחת ממשלתו המדכאה. עוד תספיק לי השעה לטפל בבד זה, עוד תספיק, מלבד זה יש גם לשוב ולעייין בדבר, אם כדאי לבזבז על תמונה זו כחות וזמן מרובים כל כך. יש לעיין.

אולם אין גם שום חשק לשוב ולהרהר בדבר. יודע אני שלא אטפל יותר בעבודה זו. מרגיש אני, כי דבר-מה נשתנה בי, וכל זמן שלא ישוב הדבר להיות כמו שהיה — לא אטפל בד לא בה ולא באחרת. מדוכא וזועף, מתמרמר על עצמי ועל וולתי, כך אני עומד אל החלון. מה זה היה לי שוב?

מתוך שויון נפש ולאת מרגיזה נשאות ומתחוללות אט אט באויר נוצות שלג רכות ועצלוח. בני אדם רכים ועצלים כמותם זוחלים על-גבי המפסעות המושלגות. עגלות חירף נגררות אחרי סיסים מיכי סנורים משפעת הלובן והאור האפור המתנתן משמים בעד הדיסא של השלג. משעממת ויגעה ה נוצה מלכטה ובשעממים הגנות עם תכריכיהם החורים והשמים האפורים שעל גביהם. רגע אחד נחלות העינים בחומה גבוהה המכסה את האופק ומנסה לנחמני: ב מ ר ח ק י ס...

אולם באורי רגע סר הודה המדומה של המלה הכוזבת, והחומה הגבוהה מגלה את סודה. אין כל מרחקים. יש מחנות של גנות מושלגים ומעשנות של פבריקות, יש מגרשים עזובים, שדות שוכמים, ושוב ערים עלובות, מגרשים, שדות, ופה ושם נאנחים ביניהם אילני יער אומללים. וטעם אין לאנחות היער ולרוחות השדה, טעם אין לשלג ולשעמום הכרכים, לשממון העולם. המרחקים אינם אלא התעותי דמיון כוזב, ענין לענות בו לעצמם ונערות, שלא בגרו ושלא נכזבו עדיין תקוותיהם. ואולם לפי האמת... לפי האמת, אי יש ארץ על פני האדמה, אי יש אי בין איי הים, כפר אחד קטן, נזה אחת מועטה — ולא ישרוט שם השממון? שממון החיים ללא טעם ותכלית, ויהי שיש עוד יערות קדומים בהודו ובאיי אוסטרליה, שבטי אדם המימים, נהרות איתן, אוקינוס משכר ומלא תעלומות, הררי ענק וכוכבים כחוליים, פרחים צנועים ונערות לוויתן... ויהי שיש עוד בעולם אינו פריס צוהלת וחוגגת, אינו לונדון טורחת וכנירה, וינה מקושטת, וויניציה דמיונית, ניויורק כובשת, בומביי קדושה וטוקיה בת צעצועים... ויהי שיש גם יופי בעולם, אמנות, שירה, צחוק תינוקות! — אנה ילך אדם? ומה המעשה אשר יעשה? והוא אינו יודע מה טעם יש בזה ולמה כל זה. עכיר, רחב ידים הוא העולם — והאדם עני ואביון, ופנה אין לו אשר בה יסתר מאסון היותו.

בערב באה ג'ניה.

צוהלת ורעננה כרכה הכניסה אתה לחוך חדרי השומם, שאינו מואר, שאון מעודד וריח חרוף של חורף וכפור. קמתי לקראתה מעל הדרגש, שהייתי מוטל עליו פרוע שער ומדוכא, ובקשתי לתקן בידי את בלוריתי ולהעלות צחוק על שפתי. אך הנסיונות לא הצליחו. הבלורית נשארה פרועה, וצחוקי יצא עלוב ועקום. לשמחתי, לא הרגישה הנערה בכך. ישבה על הפסגה והתהילה מספרת לי דברים רבים ושוניים. לא התענינה בדבר, אם שומע אני ואם לא. טוב היה לה לשבת עליידי ולפטפט, בהיותה יודעת שעוד מעט אפסיק את שטף דבריה ואצטיר עליה עתרת נשיות. המתינה והקשיבה לאושר המתוק המתרחש בתוך נפשה. סיון.

שמחה הנערה למגע-ידי החמה והרכה והצמידה בי עינים תמהות, כאשר

הפתעתי בשאלתי הזרה, שלא מן העיני:

— ג'ניה, כפחדת את מפני המות?

מחלה לא ידעה שיש להשיב על זה. קפצה ועלתה על ברכי, חבקה

צוארי, ונשכה את אזני השמאלית. אך כאשר נשקתי לה פעמים על חיקת צוארה ושמתי ראשה הקטן על לבי וחזרתי על שאלתי באוהה נעימה סריוות עצמה צחקה הנערה צחוק גדול.

— הרי צעירה עודני!

לחצתי בכח את ראשה היפה והחביב אל לבי והסתרתי את כולו תחת

כנף מעילי, ראש יפה זה מרגיש אז עצמו בטוב במחבואו החס. נדכה לה כיו אומרות לישנה. שבה והיחה תינוקת קטנה ומפונקת, כוללת בחיק אוכניה.

„הרי צעירה עודני“. תשובתה היתה שלילית. אחרת לא יכלה כלל להשיב ילדה יקרה זו. אי אפשר לה שהפחד. מה טוב, מה טוב, שאינה יודעת פחד! אלמלי היה אפשר להסתיר ראש זה עד עולם, להגן עליו מפני הצללים האיומים המשוטטים בחלל העולם ומענים את נפשות בני האדם! לו היה אפשר להגן עליה ועל אשרה שלא תהא כנוחתה כורגוה ולא תהא נפשה לטרף למחנות התולעים הזוחלים על פני האדמה, מכרסמים ואוכלים כל מה שיש בו חיים, שלא תדע לעולם את היסורים הנואלים הללו—סאני כורע תחתיהם!

אולם—ילדה כסכנה! „צעירה“—שני משכעות למלה זו. עוד רבים הימים בחיק העתיד. ולהסתירך, להגן עליך—אין ביד אדם. עתידה אף לפגוש עוד על דרכך את כל הנוראות... וגם אחר. גם ממנו לא המלטי יעברו ימים, יעברו הימים והוא יבוא וידפיק על דלתך. לא, לא ידפוק—כל הדלתות פתוחות לפניו, והוא נכנס ובא בלי דפיקה קודמת. ג'ניה! ג'ניה!
חובק אני את התינוקת האהובה ומאמצה אל לבי—אך רגע אחד נדמה לי, כי הלה בא כבר והוא מבקש להוציאה כחיקי.

שעה ארוכה שנינו מחרישים, פנס, שהודלק ברחוב, שולח רצועת אירו אל החלון ומכריז על היללה. היא מיטלת בלי גוע, ספק נרדמה ספק ערה. אני נוהר שלא להצירה על ידי איזו תנועה, וממשיך בעל כרחי, באשר אין לי כל אפשרות להסתלק מזה, את החוט הנטוה בקרבי. החוט נמשך, נמשך, ואני מתחיל כבר מסתבך בו, כדג שנפל ברשת. מבלי להרגיש בדבר, אני מפריע את הרממה.

—ואני ירא.

הילדה מריכה ראשה.

—עדיין אתה מהרהר בזה?

נכלם אני, חוזר ומכניס ראשה אל תחת כנף בנדי. לא נרדמה הילדה! אני גוחן אליה ונושק לה על צוארה. אומר אני לפייסה בנשקתי. לפייסה ולנחכה.

VIII

שוב אין כל אלה אלא הבליים, כי בן חורין אני. בן חורין והכל תלוי בי וברצוני.

אכנס לספרים, הנשקפים אלי מעל דפי הארון, דעה אחרת בגידון זה. מסתכלים הם בי מגבוה, אינם אימרים כלום, כאילו לא לפי כבודם הוא להתוכח עמי, וכצחקים. צחוקם פירושו: הדבר נוסל עדיין בכפק.

אבל לי הוא ברור. אין כל מקום לספקות. בכדי הם כצחקים. רצוני—הכל נכנע לי. הכל!

הספרים מחרישים ומצחקים טוב. סבלנותי מתפקעת.

—צחוק מה זה עושה? וכי לא כך הוא הדבר?

—לא כך.

קולם שוקט ומחון, כזה של פרופיסור מעל־גבי הקתדרא. וכאותו פרופיסור ממרום הקתדרא שלו הם מביטים רגע מגבוה על הקהל שמסביב, כלומר, עלי ועל צלי שעל גבי הכותל ומוזכרים לי:

— והגורמים מן החוץ? וסבל הירושה?

ולאחר שהם רואים בי, שכבר הורדתי ראשי ונסתתמו כל טענותי, הם מאריכים ומסבירים דבריהם:

— על דבר היריה אתה סת? על דבר החירות הגמורה? והרי איזו אנלי מים, איזו טפות של גשם משעבדות להן את נשמתך ומדככות אותה. רוח דופקת על לוח חלונך — ורוחך אתה משתנה עד היסוד. אינך רוצה לדעת כל זאת? מתגאה אתה בחירותך... ואינם אומרים די.

— וסבל הירושה? השכחת כי אלמלי היה אביו־זקנו של אביך־זקנך מקנת חטמו באופן אחר משהיה רגיל לעשות, ודאי שהיו חיך אתה אחרים לגמרי. אפשר מאד כי דבר קטן זה היה גורם לך, שבמקום הבדים הללו היתה נהוגה עכשיו בחורך מכוונת תפירה של חוט. על איזו חירות אתה סת?

ועוד.

— יש לקנא בבני אדם הללו המוצאים נחמה בכל מיני הכלים, חירות, כח, רצון — מרמים הם את עצמם ושמהים בחלקם. סבורים הם, כי אין גסתר מהם, כי הכל ברי ויודע. לא כן אנו. וידיעותינו מעטות וקלושות ואין בהן אף טפה אחת של נחמה. חירות — מאן דכר שמה. תחת זו נשקף לנו מרחוק, מתוך מרחקי הערפל של איך־סוף, איזה כח בלתי מושג, רצון זר בלתי מוגבל ובלתי מובן, המכניע ומשעבד לו את הכל. רואים אנו והנה העולם כולו, העולמות כולם, סובבים במחול למנגינת חלילו, מבלי לדעת, מבלי להבין, מבלי לשאול. אין אפילו יודעים ומכירים בו. וכי אל הוא זה? אין אנו יודעים. שמא שטן? אין אנו יודעים. הגורל? אין אנו יודעים דבר. ומה ברצונו? אינו אומר כלום. שותק הוא ואף על פי כן סרים הכל למשמעתו. שתיקתו מעליבה היא — האם לא כן? אלמלי דבר, אלמלי צחק לכל הפחות. אלמלי היה מצחק! אולם הוא שותק. הרשות ניתנה לך לצעוק ולבכות, לצחוק ולהתמרמר. היכולת בידך לנפץ ראשך אל הקיר, לקלל — מרשותו לא תצא. אף בזה תמלא את רצונו הוא, את רצונו האכזרי. הכל אפשר לך לעשות — רק למרוד בו אי אתה יכול.

הספרים משתתקים. שפעת דבריהם הממתני, אולם כעבור זמן נ... סכחתינו. זולת שלש המלים האחרונות. המלים הללו נחרתו עמוק עמוק בכל יי־ותי.

על איזו חירות יש לדבר, אם גם למרוד, למרוד איני יכול? עבר, עבר כנעני, כן־חורין הוא כל־פירידי, שהדי אפשרות יש לו למרוד. לו יש ולי אין. — ממה וליצה. הספרים בתוך הארון העמידו פנים תמימים — ומחשים עכשיו הם שותקים. הרעילו את הנשמה ונשתתקו.

הפסי כצפור דרור הייתי לפני שעה ועכשיו אני חש עלי כבלים ככדים ומחנקים. כנפי, שהיו כמריאות למרום, צנחו, צנחו חסרות-און ועלובות. עם הכל יכולה נפשי היגעה להשלים, את הכל יכולה היא להשיג, להבין, אך את אי-אפשרות המהאה, אי-אפשרות המרד אינה תופשת. ויהי שאין להמלט ממנו, ויהי שאין להאבק אתו, יהי שהקיף הוא כל-כך, שאין אפילו לריב אתו — אולם הבו לי לכל-הפתות את האפשרות לירוק לו בפניו. לירוק לו רק פעם בפניו!

אין איש מצחק בחדר. אין איש מצחק. אף-על-פי-כן קול צחוק אינו שומע. צחוק של לעג, של בוז. הליילה מצחק לי. העולם כולו מצחק לי.

אותו גרעין רך בתוך קליפת החרצן הקשה התלבט רוח האדם אלפי שנים בתוך הכבלים שסביב שתי עליו. חלודת הטבעות העיקה והרעילה את החיים. אומלל היה האדם המשועבד בעיני עצמו. כפות ונכנע, בקש לו גאולה, מוצא מכלאו האפל והצר

והנאולה באה. קיסעא קיסעא התחיל רוח האדם להשתחרר. אחת-אחת הסיר מעליו עבותות שפגדו. יום אחד עמד וגרש את השטן עם צבא המחבלים עושי רצונו; בפעם שנית פרק מעליו עול האלהים; לא עברו ימים רבים וימרוד גם במלך, ובהיותו כשוחרר התפרץ התוצה ויחונן חנ חרותו. הסתכל בשמים הכחולים שקדמיהו בברכה, באופקים המוהירים, בקשטי האדמה המבהיקים, בשלל צבעי הקשת ובקרני השמש הטובות והנדיבות — ויבהר לשבור את חוליות השלשלת האחרונות. אף הסלע הראשון, שנמצא לו על דרכו, נפק את חשוקי המוסר שהקיפיהו ואח מזנחותיו המרובים והשונים שרף יחד עם אליהם. בן-חורין, גא ויהיר על חירותו ועל כחותיו המתפרצים, ככה עמד האדם על פתח כלאו שנפתח וצחק. צחק האדם — ושות ירוקים, גנים פורחים, בעינים לוחשים ואשדות מים הומים נענו לו כהד. צחק האדם — והשמש בשחקים, הגלים בימים, הרעם בעבים והרוח בערבה צחקו אתו. צחק האדם — ולבו, סכרה כמנו מועקת הדורות, שאף אויר לרוחה, וראשו, אחרי שהוטל כשא העול מצוארו — הורם אל על, ותרועת נצחוננו נשאה כבת-קול באויר למרחביה והציפה תבל ומלואה בגלי שטון וחרוה.

אולם צחוקו של אדם לא ארך. נפסק באמצע החג הגדול. כי הביט האדם על סביבו והנה אין חירות ואין גאולה. שברי הכבלים שהוסרו, מוטלים לרגלי העבד המשוחרר וצחוקו קופא מעצמו על שפתיו: הכבלים שנשארנו מרובים כאלו שהוסרו. אין עול מלכים ואליים על הצואר, אין חבלים על שרירי הידים והרגלים, ואף-על-פי-כן אין לעשות טוב תנועה חפסית. הכיס האדם על סביבו וראה — והנה הוא אסור כולו בכבלים כבדים וחזקים מן הראשונים לאין שעור — וכפיט אין. שלשלאות חדשות, שאינן כעלות חלודה ואינן ניתנות להשבר, חבלים אשר לא ינתקו — חוקי טבע אכזרים וקשים כגמיש הקיפוהו ככל צד, ותקוה אין לפרוק את העול החדש. וגאולה אין.

בראשיתו נפסק החג. ראה האדם והנה הוא נתון על-פי תהום. שביל צר ומלא חלקלקות חייו, שביל צר על-פני לועה הפעור של תהום המות. ומחנות מחנות של אויבים, נוראים שבעתים וחזקים שבעים ושבעה כצבא השטן והאלהים גם יחד מכרכרים מסביב לו והודפים אותו מכל צד, מפנים ומאחור, הודפים ודוחפים עד שתמעדנה רגליו, עד שיכשל... ואין להלחם. עם אויב זה אין להלחם. כל נשק עליו לא יצלח. בוטח בגחונו—וכך הוא אותו בציצית הראש, מפשילו, מביט לתוך העינים החרדות ומצחק.

בקש האדם להיות חפשי בכל, למרוד בכל, לפרוק את כל עול ועול ולמלוך על עצמו ועל העולם כולו, והנה הוא מוטל מתבוסס בדמו. רק זה מעט הסיר מעליו כבלי השמים, ותקם עליו האדמה. קמה והצמיחה לו קוצים וברקנים ואסרה אותו בהם. קוצים שאין לתלשם ואין להחליץ מהם. נגש האדם אל היכל החיים, עמד על המפתן ודפק על השער—ויבוא לקראתו המות וחרבו השלופה בידו. חוקי הטבע! מה שמח האדם בהגלותם לו בפעם הראשונה! מה רבה גאותו! מי פלל לו אז, כי ימים יבואו והוא יאנח ויאנק תחת עול ממשלתם הקשה? ולמה אינו מורד בהם? למה אינו מגסה למרוד? הראש שהורס, צונה, והידיים אף הן צונחות. באין אונים הוא משרך דרכו בשבילו הצר הנשקף אל מחשכי התהום ומחריש.

אני מתהפך מצד אל צד ואיני יכול להרדם. מן החוץ עולות שריקותיהם הסקוסעות של שומרי הלילה. על השלחן מטקטק השעון. אני מכניס ראשי אל תחת השמיכה החמה והרכה וחוזר ומוציאו. בקרב הלב כמו בחילה מזוהה. לתוך העולם כולו ולתוך אברי גופי הוצקה עופרת כבדה וקרה. מורגש כאב ברקות.

על כסאו במרומים הוא יושב ומביט למטה. אין מספר ליצורים הקטנים והעלובים הרוחשים שם. הנה הם חיים, עושים ועוסקים בדבריהם, נופלים, קמים, צועקים מכאב, מתמרמרים. והנה הם מתים. רגע נדמה להם, כי אין קצה לגבורתם, ראשיהם זקופים ועיניהם מצחוקות, רגע שני בא והנה הם עומדים על-פי תהום והם רועדים ואומללים. תועים הם בכל הדרכים המעוקלות, ממלאים את כל הימים והמדבריות, מעפילים אל על וצוללים למעמקים. מחפשים, שואלים, מבקשים, מתחננים—ואינם מוצאים כלום ואינם יודעים כלום. ברגע של אושר מדומה הם בוכים ומשנעוץ מצחקים הם. נדמה להם, כי הם מרבו כל היקום, הם המושלים, הם האדונים לעצמם ולזולתם—והוא, המושל, מביט אליהם מלמעלה, רואה מעשיהם, מונה אחת לאחת את דמעותיהם, רואה את תקפם וגבורתם, ששונם ויגונם, חייהם ומותם—ונהנה. המשמעת—מצוינה, כולם עושים שליחותם באמונה. כל אחד ממלא תפקידו ועושה את כל המוטל עליו...

מביט הוא מלמעלה למטה, רואה את נלגלי מכונתו, והנה כולם במקומם. ושם, מלמטה, יש אשר עוברת עוית בנפשו של אחד היצורים: הרגיש פתאום כי אינו אלא גלגל קטן מאד ואלם בתוך מכונה ענקית ומטינה. רוטט היצור,

ביכה ומתמרמר, צועק ומשתגע — ומכלא הפקידו ואינו פוסק. טובב חוזר הגלגל
בטקונו המיועד לו — והמשמעת אינה פוסקת אף לרגע.

שמשות דועכות, כוכבים נצתים — לרצונו ולהנאתו. גרגרי הול נשאים
ברוח, פרפר קיץ מתוך כנפיו בשלהבתה של מדורת שדה — לרצונו ולהנאתו.
בן-אדם מתבוסס בדמו, בן-אדם רוצץ גלגלתו אל קיר האבן, בן-אדם שיקע
לתהומות מאפליה — לרצונו ולהנאתו.

הרי זהו אדוני אלהי ישראל. זהו. אולם טעה מי שאמר: אל אך-
אפים ורב חסד. טעה גם מי שאמר: קנא ונוקם. אין חסד, אין קנאה, אין
נקמה לאותו עריץ „השוכן בערבית“. אין מקום לחסד, לרחמים, לקנאה
וכדומה בנפש המכונאי ביחוסיו אל גלגלי מכונתו. יש רק יד תקיפה, שולטת
במכונה, בעבודתה ותנועתיה, יד תקיפה ולא יותר.

הגלגלים והאופנים נכנעים כולם. ואם אחד מהם אינו רוצה להכנע,
אינו יכול. אינו יודע כיצד וכמה למרוד. כדי למרוד יש לדעה מה היא
רוצה, מה היא דורשת. אולם הירד התקיפה שותקת ולגלגל הדומם אין אזנים.
אנב, ר' צבי הזקן מלא אף הוא את תפקידו, כרצונו הוא. טעה הזקן
המסכן. מרדו לא היה בפלל מרד. מחאתו לא היתה מחאה. כגדרו לא יצא.
הוא ראה את הזקן העומד לפני „חושן המשפט“ הפתוח ומתמרמר — ונהנה.
אף זה מלא את רצונו. גם זה.

גם נכדו. אף גלגל קטן זה. הנקרא פה בארץ נכדו של ר' צבי הזקן,
טובב הולך לפי רצונו שלו. יתמרמר לו כרצונו, יחרוק שנים ככל אות
גפשו, יתלוש את כל שערותיו מקדקדו — למרוד אינו יכול.

היה אביב, אחריו קיץ, והנה בא הסתיו.

התרעומות הנואלות למה הן באמת? עולם כמנהגו נוהג. דגביע סופר
ומעלה קצף, מעלה קצף — ומתרוקן. המדורה דולקת, דולקת — ודועכת.
היו עזומים ואינם. אולם היוצא לנו מזה? וכי הייתי סבור כי בשלף
ישתנו סדרי בראשית? סדרי בראשית אינם משתנים. קום ושאל את פי הספרים,
הארון כולו, כאיש אחד. בלי כל חלוקי דעות, יקום ויעיד, כי סדרי בראשית
אינם משתנים.

אכן לא פעלים ששון. לא לעולם צהלה. אך אין להפריזו גם על כח
הצפלים. אין מקים ליאוש. עליך רק להתחזק — וחסל.

ואולם שוכב אני ימים תמימים אפרקדן על הספה שלי, מקשיב
לגשמים הטורדים בחוף ולחולצת הנקרת בפנים ואיני יודע לשמחה עלי
להתחזק. אמנם כל-כזה שנאמר על האביב והסתיו, על סדרי בראשית ועל
דעתם הכזרעת של הספרים — נכון הוא. אולם מרכז הכובד במקום אחר,
מקום אחר לגמרי הוא נתון. כי טעם ההלחיים וניטל מהם. ניטל ואיננו.
ואין להשיבו.

למה אפוא להתאזר כגבורה? למה?

„למה“ זה אין לו תשובה. התולעת חורת על שאלתה פעמים אין מספר ותוגגת את נצחונה. יודעת היא, שתשובה אין. הספרים הפקחים מחרישים. התכנסו כולם לתוך הארון, כסו על ערותם בכריכות יפות ומוזהבות, העמידו פנים תמימים ועושים עצמם כלא שומעים. והתולעת לועגת להם. בנוגע ל„למה“ הרי אין כחם גדול. כחם רק לשאול. מומחים הם להקשות קושיות. אולם תשובות אין לבקש בארון הספרים. אם שהם מחשים ואם שהם מצחקים ממרום חכמתם, מראש הר-המדע הגבוה וממרומו שאינם מושגים הם מרעיפים נחמה:

— לעתיד פתרונים...

והתולעת הארורה מתאכזרת

— חכה מעט, אדון נכבד, חכה מעט! הפתרונים לעתיד...

אני מוסר רצון. ההויה נעשית למשא. בין לגיונות של תולעים וצללי וועה ובין בן-אדם אחד חלש, בלתי-מוזין ועירום, נמשך קרב מכוער. תוצאות הקרב ידועות מתחלתו. יש לבא מראש מי יהיה המנצח.
חוק ואמץ!

— לשם מה? — אינה פוסקת התולעת.

והצללים השחורים, הגדולים והקסניים, שנכנסו לתוך הגשמה, הורים אחריה כהד הרים.

— לשם—מה? למה?

ושד קסן, מתוך זיות נסתרה שבמוח, פורץ פתאום בצחוק.

— למען מלא את רצונו הוא.

עוד יש כה ברצל עד כדי רמיסה הגונה!

אני מבקש להפחיד את החולעים, הצללים ואת אורחי הלילה. אך אני בעצמי מסופקני מאד בכחותי. מרגיש אני, לחדדתי הגדולה, כי כח אין עוד. ירא אני להודות לעצמי, ואולם גם את ה־1919 און לרבות. אינם מפחדים. אינם שמים לב לאיומים, מצחקים הם, מצחקים ומתרבים. אני מרים קולי, ציעק, גוער בם, מעמיד פנים נועמים— אך אין שומע לי. כי הרי את רגלי איני מרים. ואיני רומס...

להיפך לכשהם רוצים, הם מפחדים אותי. וכשהם מרימים קולם, כשהם מחלילים באיומים, כשהם מרימים רגליהם— אני נס. מבקש אני להמלט על נפשי. אמנם לא תמיד עולה הדבר בידי. כי הרי גם לנוס איני יכול. הסדן המכסה את התמונה לא הוסר זה שבועים, וזה כמה וכמה ימים שלא שמעו קירות חדרי קול צחוק.

IX

בקורה של ארנסטינה בא לי בהסית-הדעת. הייתי שמח ותמה כאחד. קמתי לקראתה, סיעתי לה לפשוט אדרתה ולא הוצאתי את כף ימינה הארוכה וההורה מידי עד שישבה אל השלחן. מזויות עיניה היפות נשקפו חריצים שפ

קבטים חדשים, שעדיין לא הספיקה להם השעה להזדוג עם שאר תוי העור הדק והרענן. מלבד קבטים אלה לא נשתנה בהם כלום, בפנים הללו; אולם נכר כי קשה לה לנערה נבונה זו ולנפשה העשירה והרכה לשאת את היגון הרב, שהתכנס כולו לתוך זווית העיניים. על כן נכפפה קצת קומחה הזקופה והורדו משהו זווית שפתיה.

הרגעים הראשונים עברו עלינו בשיחה בטלה על דברים של מה בכך. הרגשתי את עצמי מאיוו סכה שהיא אשם וחוטא לפניה. אשם וחוטא על לא דבר. ואפשר משום שידעתי סכת יגונה מה היא – והחרשתי. ואפשר משום שידעתי את דברי יגונה כל הימים הרבים האלה – ושכחתי. כי בעיקר הדבר הרי ידעתי, כי בוא תבוא אלי ביום מן הימים עם נפשה המרה עליה ועם שאלתה. שאלה זו הכרחפת זה כמה על דל שפתיה. מעין מוסר כליות התחיל מציק לי, ולא ידעתי מוסר זה מנין הוא בא ומה הוא. רואה אני את אצבעית ידיה הדקות המטפלות בהנועות מהירות ביותר באמתחת המשי שלה הרקומה, רואה אני את שערותיה הרכות ואת שמלתה החלקה והאפורה, ואני נקוט בנפשי על שהייתי נתון כל הימים האלה בדברים של מה בכך ושכחתי אותה, את זו היושבת עכשיו למולי. מבקש אנו למרק קצת את חטאי הגדול.

– היה בדעתי להכנס אליך בימים אלו, ארנסטינה...

לא השיבה לי דבר. אפשר גם כן שלא שמעה. היא באה לחקור אותי ולטמוע, והנה היא יושבת, משיחה, מטפטפת, מביטה לצדדין. אפשר שהיתה לה גם תקוה כל-שהיא, שבמשך השיחה אנע בעצמי, ראשון, בנושא ההוא, ואשיב לה טרם שהסאל. אבל אני נמנע מעשות זאת. בכונה אני משה את השיחה לצדדים. היא קמה ופוסעת פסיעות אחדות לאורך ההדר כאילו יש את נפשה לראות את הציורים שעל גבי הכתלים. וכיד היא חזרת ועומדת למולי.

– דוד, הרי יודע אתה מה היה לי נפתלי...

הנה אני עומד לפני גבוך ונכלם. כן, יודע אני מה היה לה נפתלי. לא ידעתי כמה תתחיל. איזו הקדמה תברר לה. עכשיו, כיון שהתחילה, כמעט שהוקל לי. כן, יודע אני. יודע אני את הכל, אף-על-פי שאיני מבין דבר. יודע אני מה היו יחסייהם של נפתלי וארנסטינה זה לזה שנים רבות, כמעט מעצם ימי ילדותה של זו. אולם איני יכול להבין מה ראה נפתלי על ככה, שנפרד ממנה לפני שנתים, הלך ממנה לבלי שוב.

– אין עלי להרבות דברים, הרי הבין לי, דוד... הוא הלך כמני. הלך זה כבר. לפני שנתים. הרי יודע אתה. אבל... אני לא האמנתי לו. נדמה לי, כי לא הרל לאהבני גם לאחר שהלך. נדמה לי... קויתי כי ישוב. חכיתי לו. ידעתי כי חוזה הוא, אבל כצבי הנכון לא היה ידוע לי. לשאל אותך עליו לא חפצתי. כתוך יהירות טפשית, מותו הפתיעני. לזה לא... אלמלי ידעתי... אף כי בה הייתי יכולה לעשות גם לו ידעתי? אולם לא לשם זה באתי. רצוני לדעת... באתי לשאל אותך... הרי היית אצלו בימי האהרונים שמה אתה יודע? אולי הזכיר את שמי? כמה נזכר בי פעם, לפני כוהו, דוד?

שאלה קצרה זו, שראייתה מרחפת כל אותה שעה על שפתיה היפות והסובלות והכיתי לה ימים רבים, הכיתי לה עוד באותו ערב בקלוב על-יד שולחן השיש הקטן, שאליה קצרה זו הפתיעתני עם כל זאת. לא ידעתי מה להשיב. עוד באותו יום שטפלה חברה-קדישא בכבודו האחרון של נפתלי ידעתי כי עתיד אני להשיב דבר לארנסטינה – ולא הספיקה לי השעה להכין תשובה כל-שהיא. עמדתי לפניה נכון. נטלתי מאיוו סבה שהיא את כפה בכפי, לטפתיה פעם ושתיים וגמגמתי: – אי-אפשר לי להשיב לך דבר ברור, ארנסטינה. מבין אני כמה חשוב לך הדבר... אולם אני לא שמתי אז לב לדברים כאלה... ועכשיו אין אני זוכר, אין אני זוכר כלום.

ובקשתי לי סיוע בשקר:

– בכלל היה ממעט בדברים ביטוי האחרונים. איסור הדבור מטעם

הרופא חל עליו...

חזרה וישבה על כסאה.

חזרה וישבה כנגדי. רכצה בינינו דמכה כציקה וחובעת, שלמרות כל הכבדות שבה נראתה נעימה וקלה מכל מיני השיחות האפשריות. הרגשתי שוב באשמתי הגדולה, אבל עכשיו ידעתי כבר אשמה זו מה היא. והו הטאו הגדול של נפתלי, שחטא לה, לארנסטינה, ושבא אלי בירושה. זר ותמיה הדבר, אבל אני הרגשתי את עצמי אחראי בער נפתלי. האחריות הבאה בהסח-הדעת כבר החליפה מציקה לי וקשה היה לעינים לראות את עקבות היסורים הרבים על פניה הענוגים. וקשה היה גם כן שלא להביט בפניה.

רצוצה ישבה הנערה, רצוצה ואומללה. פעם, לפני שנים, נפגש לה איש על דרכה והבטיח לה אושר גנוז, את האושר שאליו שואפים ואליה מתפללים כל הלבבות על אדמות – ותאמן לו ובהבטחתו. ותחן לו את אהבתה ואת נפשה. אך עברו ימים, והאיש הפך לה את ערפו והלך לו. לא שמר הבטחתו, לא קיים את דבריו, מנע ממנה גם ברכתו לשלום – והלך. לא חפצה הנערה להאמין באסונה. גאה היחה מקבלת יסוריה באהבה. עקשנית היתה ולא רצתה להשלים עם גורלה. בוטחת היתה בעצמה ואי-אפשר היה לה להאמין כי אין האיש זקוק לה יותר וכי הלך לבלי שוב. לא ידעה סבת לכתו מה היא ונדמה לה כי עוד שמורה בלבו אהבתו אליה, כי שוב ישוב. ביום מן הימים ישוב ואתו האושר הגנוז ועולמה החרב. האמינה וקוטה, המתינה וצפתה... והנה – לא שב האיש. נשכחה כליל מלבו, וגם על ערשו, לפני מותו, לא עלתה על זכרוננו. והנה – ענונה, ענונה ועזובה נשארה בעולם – ואין לה כל. והיא גאה וצעירה – ועם אסונה אי-אפשר לה להשלים, ועל אשרה, שנראה קרוב כל-כך, אינה יכולה לומר.

ישבה האשה רצוצה ואומללה, ואני ישבתי לפני כבד עון ונזון.

צללי בין-השמשות התחילו נכנסים לתוך החדר, מתפשטים בזויות, מתחילים את רהיטיו וכעיו והעמידו אותי ואת אורחתי פנים אל פנים.

דרכם של גברים בכך, דרך כסף היא להם. בן-אדם מוצא על דרכו אשה, שנפשה ערה ותמימה ועיניה יפות, — כן. הציקר שעיניה יפות — משתחווה אליה בחן ורומז לה באצבעו הקטנה, בעיניו או בבדוריתו. לאמר: בואי! בחיקי צפון אושר רב... האשה כאמינה, שמחה לקראתו, רצה ונמשכת אולי כמסמר ברזל אל אבן הכואבת. האיש נוטל את ידה, מלטפה ברוך ומהחיל תזוה לה עתידות. רכוננו של עולם! מה יש בעילמך ולא יבטיח האיש לאשה שנקרתה לו על דרכו ועיניה נאות? היא מקשיבה, ובתוך נפשה התמהה, בחך נפשה המתגעגעת, עולה ופורחת הקות-פלא. היא מקשיבה, כאמינה, והנה צימחות כנפים לנשמתה. העולם הדור כולו, האדמה — גנת אביב בשגשוגה והשמים — לא היו להם ענגים ולא יהיו. האיש בחויק את ידה בידו, כרבה להג על האושר הרב הצפון אתו, שעתידי הוא לחתו לה מחר, מחרתים, כעבור ימים שלשה, ולפי שעה הוא יונק את יפיה, עלומיה ולשד' חייה. כאותה הפושית המפליאה לזמזום באזני פרח השדה העני והענוג ויונקת כמנו באותה שעה את עסיסו המתוק. וכאותה חפושית הוא זוקף פתאים את כנפיו, מוציא את ידו מידה ופורח לו. האכה שולחת אחריו את מבטה הדואג ונפשה תמהה וחרדה. הרמה אותה? הכחש לה? ושפתיו נטפו דבש כדברו, עיניו זוהירו ככה והבטיחו. מגעידו היה רך ומתוק ככה והוא אהבה... והיא אהבה! אל הרחמים! ההלך לכלי שוב? והיא אהבתו כל-כך ובלעדיו למה לה חיים? נדהמה ופלגבה היא עומדת ובודדה על אם דרכים שוכמות, קצוצת-כנף וקצוצת תקוה. מה זועמים העננים ברקיע? העולם והחיים מה ריקים וקרים... לויית את ארנסטינה לכיתה ואני חוזר בצעדים מדודים דרך סמטאות שקטות וריקניות. שלג רענן ותהוה נאנח תחת רגלי וחלונות ביארים מבפנים מבקשים להרנות את העולם כולו ומכריזים על אידייליות בית ומשפחה. ולמען הסתר מציני העוברים המעסים את האונאה והשקר שבקרני אורם הורידו וילונותיהם שאינם שקופים ומחרישים.

נפתלי לא רק הטאו של זה מעיק עלי. זהו עון כל הרורות. חטאו הנצחי של המין האחד לשני. על כן נוקב ככה עצבן של הנשים, על כן כבדה ומציקה כל-כך תוגתן. על כן אומללות ועלובות כולן. על כן הן גראוח טהורות כילן, כולן, — ואילו הפרוצות והקדשות שבהן. על כן צנועות כולן וקדושות. ומטעם זה גופא חשוד ככה שביב הניר בעין-הגבר, טמאים הקמטים שבזויות פיו ובחצי-חיקו אינה נאמנה...

חדרות ועצובות הועות הנשים בעולם, וארנסטינה הנוגה והרכה עמהן. כינהן קודרים עלי אדמות. והלילות? מי יהגה זועת ליליתיהן?

והגברים? מאליה, על-פי חוק הנגודים, באה ההגדרה: גסי רוח ומנצחים, כן הם עוברים וצחוק ככוער על שפתיהם. צחוק הצידי שהצליח צידו בידו. אבץ מיד אני ככיר בטעותי. לא, נצחון וחגיגה אין כאן. אף שמהתם הם אינה שלמה ותרועת חגם גם היא פגומה. הצער נשקף גם מציניהם ויסוריהם מה רבים! אולם — וזהו הציקר! — יסוריהם יונקים כמקורות אחרים, כמקורות אחרים לגמרי. ולנשים חטאה נפשם, שאול חטאה!

הסימטאות העקימות והשקטות מוליכות אותי אל מגרש רחב ידיים, שבטבורו מתמר אל על מסגד נבוה וצלכ של זהב בראשו. האורלוגין המוצר שבראש המגדל, מתחת לכפת הזהב, מופיר לי, כי בחדרי יושבת וממתינה לי ג'ניה. אני קופץ לתוך עגלת הטרם הבאה מן הרחוב שמנגד וקונה לי מקום על ספסל העץ. מתוך צלצולי פעמון בלתי פוסקים נשא הקרון וטס על-פני רחובות מזארים והומים.

מחגענע אני אל ג'ניה. יושבת היא בשעה זו על הספה, מדפדפת בספר של שירים או בספר של תמונות וממתינה. עוד מעט יבוא...
 כאן אני מפסיק את עצמי. יבוא, יושיבנה על ברכיו וידבר על האושר, הלא? ואחר-כך? הדרך סלולה היא, סלולה וידועה.
 יעברו ימים. כמה? אחת היא. ג'ניה הקטנה תבקש את דוד כנורי ולא תמצאנו. כמו שבקשה ארנסטינה את אחיו. סלולה הדרך.
 אני מנסה למחות. שקר! שקר! וכי איני אוהב אותה? והאם אין אהבתי נאמנה? אולם מחאתי קלושה. האם אהבתו של נפתלי לא היתה נאמנה?
 בעיקר הדבר הרי לא חשבתי על זה אפילו פעם אחת. איני צופה לעתיד ואיני מבקש חשבונות רבים. אך הנה נראתה לי ג'ניה בודדה ועזובה. רצוצה ודוממה כארנסטינה. מה אעשה לה שלא תהא אומללה? מה אעשה לה? לכלל, לכלל אני נכון, ובלבד שלא תדע ידה זו, הממתינה לי בחדרי, תקוות כוזבות מה הן. ובלבד שלא תראה את עצמה יום אחד, והנה נתרוקן עולמה והוא מדבר שטמה, ללא נתיב בארץ וללא כוכב בשמים. אבל—איני רואה כל אפשרות להצילה. הרי אין אהבה עולמית בעולם. הנכרים אינם יודעים אהבה כזו. חוק הוא. חוק מחוקי הטבעו אוהב אדם ופוסק. יונקת החפושית עסיסו של פרח עד שבצה וטסה לה לבקש פרחים חדשים.
 חוק מחוקי הטבע! בר ר...

ג'ניה קדמתני כדרכה בפנים מאירים ועליונים. לא חששה לחוקי הטבע האורבים לה. שובבה ונחמדה הלכה לקראתם, הלוך ורנן, הלוך ורנן. והללו הכינו את הפח לרגליה, עמדו והמתינו...

X

ערב אחד בא ר' צבי הזקן לבקר את נכדו. קמתי ותליתי את אדרתו, אדרת-השער הכבודה, הגשתי לו כסא ומהרתי לחבוש מנבעתי לראשי, כמו שהייתי רגיל לעשות לפנים, לפני כמה וכמה שנים. הזקן הוציא מצלחתו קופסה של טבק, הריח לתיאבון ונגב את זקנו הלה מפרורי השלג הנמס. ישבנו איש כנגד רעהו ופתחנו בשיחה לבבית, משפחתית. שיחה רגילה ואפשרית רק בין אנשים הקרובים קרבת דם ומשפחה. הזקן התאונן על בריאותו. הכחות מתמעטים והולכים, השנה אינה כתקונה, בבקר טורד השציץ.

פניו של זקני כמעט שלא נשתנו. נוספו איזו קבטים בלסתית הצהיבית ולא יוהר. אותו הקיל ואותן העינים, בעלות המבט התועה והמפורז, תחת לגבותיהן השעירות והע ותית.
שאלתי לשלום זקנתי.

— חיה. בימינו אנו הרי יש גם על זה להודות ולהלל את שמו יתברך. בקשה אף היא ללכת עמי, אלא שהאזיר בחיץ רע הוא ביותר. רוח, שלג, ורגליה, כידוע לך, הרי לא הצטינו בגבורתן גם בימי עלומיה. דורשת היא בשלומך. לו באת לבקרה פעם!

מש-ם-כה באמת איני נכנס אצל הזקנים? לא טוב הדבר.

הזקן הוסיף:

— לכם, הצעירים, אין פנאי. טרודים אתם, עסוקים, — מבין אני. אבל יש לזכור גם את הזקנים. יושבים אנו כל הימים לבדנו. שעמום, בדידות. מילא אני, גבר, הריני מציין כספר, אבל היא? סרוגה היא פוזוקה, וחוזרת וסורגת— והימים ארוכים לה, ארוכים. ובה שלומך?

— תודה, בריא אני.

— ומה שלומי של נפתלי?

— נפתלי הרי מת לפני שלשה חדשים ומחצה. וכי לא ידעת?

— ברוך דיין האמת! לא ידעתי. איש לא הודיע לי, יושב אני לי בעירתי הנדחה ואיני יודע דבר. ככתבים הרי לא היה כותב אלי — ומנין היה עלי לדעת? אף-על-פי שהידיעה המעצינה באה פתאום, לא עשתה, כפי הנראה, על הזקן כל רושם. ישב כמלפנים במנוחת ובפניו לא נשתנה כלום.

— כך, חילני היה מילדותו. מעצם ימי ילדותו. הן גם אביכם היה ידוע חולי. ריאתו היתה פגומה. כך. כך. ברוך דיין האמת!

בדלת דפקה המשרתת.

— מר כנורי, מבקשים איתו אל הטלפון.

בקשה סליחה בזקני ויצאתי.

מתוך השופרת הבקיע קולה של ג'ניה.

— אל-אנא תשכח, כי הולכים אנו היום לתיאטרון, אני מתלבשת וממתינה

לך. טוב העשה אם תצא מיד כביהך.

— יפה עשית, שהזכרתני, אבל לצאת תיכף איני יכול. בא אלי אורח.

השעה הרי עודנה קרובה.

— מהר והפטר מאורחך. איני חפצה לאתר את התחלה החזיון. בבקשה ממך

הבטחתי והחזרתני את השופרת למקובה.

לפני שובי לחדרי, כרתי אל דמטבח ובקשתי את המשרתת להכין לנו

שתי כוסות תה ולהביא מן החנית תפוחים ושאר מיני תרג כא.

אבל על כפתן חדרי נשארת עיכוד נדהם ומכתומם. בחדר לא היה איש.

הסתלתי בקולב: גם האדרת איננה. התחיל מצחי מתקמט ועיני תועות ומבקעות ומפתים נזכרתי כי צבי הזקן ית זה כבר, לכני כמה וכמה שנים. החלום הוא זה? וכי הייתי ישן?

הרימוחי ידי אל ראטי בכונה להעבירה על חלקת שערותי, ונתקלה במגבעתי
 שחבשתי. משמע שאין זה חלום. אם כן מה זה היה לי? למה הוא בא זקן זה?
 למה בא? שנים רבות כל־כך עברו מיום מותי, ואותה עירה נדהה, שבה חי
 ובה הובא לקברות, רחוקה כל־כך – מה ומי לו כאן? מה היה ברצונו להגיד לי?
 ומפני מה לא הגיד? וכי אפשר הדבר, שלא יהיה לבקור משונה זה
 שום טעם?

או שמא רמז הוא זה?

שוב דפיקה בדלת. נכנסת המשרתת ומעמידה על השולחן מיחס, שתי
 כוסות, תפוחים, תופנים וסוכריות.
 שמע-מינה אין לי כל תקוה עוד! בכדי הם כל פרפורי. לשוא אני
 נאבק, לשוא.

אבי – היתה ריאתו ננועת שחפת, ובנו הבכור נפתלי מת בדמי ימיו. זקני,
 צבי, נגעה בו יד אלהים, ואני, נכדו, נטרפת עלי דעתי. חוק הוא מחוקי הנבע!
 החוקים הללו, החוקים הללו? אי אפשרי בהם! לבעוט בהם אני רוצה,
 לבעוט – ויהי מה!

גיניה קוראת לי שנית מתוך שפופרת הטלפון. מה זה היה לי, שאינו
 בא? העוד לא הלך לו האורח?
 – סליחה, סליחה, גיניה חביבה, האורח כבר הלך לו, ואני לובש את
 אדרתי. מיד אבוא, מיד.

ועוד קודם שאני מחזיר את השפופרת למקומה, אני מצחק בקול רם.
 הנה, הנה אני בועט בחם, בחוקים האוילים! אין אני ירא! לא איכפת לי דבר.
 יקומו כל המתים! אין הדבר נוגע לי. אני שם עלי אדרתי והולך אל
 התיאטרון.

טרחתך לשוא, סבא יקר!

יא

כאשר הכרתי בלילה הקודר, שוהו ליילי האחרון, נודרתי וקראתי
 לי־דתי הטובה ונצא שנינו, ידה בידי, אל השדה הרחוק. עמדי והעלייה
 מדורות ולנגוגה אורן בקשתי להפוך את הלילה לליל תג והרועה.
 – בואי, נחול מחול אחרון!

הלילה השהיר, המדורות לחשו רוח זועפת נהמה ושרקה. אילן מדולדל
 ומעורטל הניע ענפיו, כפף צמרתו ובא להזכירני:
 – תלין זריו מכין חבל...

אך אני לא שמעתי אליו. הבקתי את זרוע הילדה, החלתי בכרכר ומרקד
 לפניה ולחשתי לה על אונה:

– ככה, ככה, בין המדורות, אל תשימי לב לעשן. אף אני את הכל
 אשכח – כל הלילה נחול שנינו! כל הלילה, כל הלילה.. אי שפתיך? עודי צמא.
 כל הלילה.. הן לא יזרח, הן לא יבוא אחרינו בוקר! נצח יארך הלילה הזה, אף

— שכוי שוטה, כלך מזה! ילדה, ילדה, אי שפתיך? הבה נחול פה אל פה.
 פה אל פה ולב אל לב...
 הד הלילה:
 — כבר תלינך מסבב חבל!...
 — אויה! אויה!

— הצעקתי? למדתי גם לצעוק ככאב?
 — ילדה, ילדה, אל תאמיני. לא צעקתי. אונך-חן רמוך, ילדהי. אני עומד
 גא והיגג. הבה נצחק:
 — חה-חה-חה...
 הד הלילה:
 — הכון! כבר מאדים השתר... הכון
 — את רואה, ילדה: איני נכנע!
 טרה-לה-לה וטרה-רה-רים!
 — את שומעת? אני דן. הבה נחול עוד, ילדתי. הבה עוד! הבה עוד! תלין
 מנומס לי: יחכה... ככה, ככה, הבה עוד!
 ההד:
 — הוא כבר בא, הנה הוא בא!
 עבר לי. כבו המדורות. אך המהל עודו נמשך.
 — ילדה, ילדה! הוא קורא כבר...
 — הוי, התלין! חכה מעט...
 — נוסי, ילדה, אל תקשיבי. הוא המצחק. נוסי, ילדה אל חביטי. ליצי עבר,
 מחולי נגמר. תליני בא, הוא המצחק.
 — ואני —

ברגע האחרון לא ההאפקה ג'ניה וצפקה. כקרן סהר מבין העבים הבקיע
 קולה את הערפל הכבד ומהנות הצללים התחילו נסוגים אחור. נשתתק ההד
 והצלטה מסביב חדלה לאיים.

וכעבור רגע שני הבטתי על סביבי, והנה ג'ניה איננה. לא ידעתי אימתי
 הלכה ולמה עזבתני. לא היה איש אתי. לבדי ישבתי אל חלוני. מצחי אל
 הזוגית הקרירה ועיני מבקשות לחדור ולראות בעד אפלת הליילה שבחוק.
 שריקות לוקמוטיבים מרוחקים, שריקות יללה תועות ושוממות הבקיעו מתוך
 דממת האפלה וגשכוני נשיכות-עלוקה עוקצות ומוצצות.

XII

ערב. שכחתי להעלות אש המנורה, ואני יושב דומם בחדר האפל למחצה.
 מאצל הכיתל נשקף אלי הסדין המכסה את הבד. מטפחת לבנה זו גורמת
 לרגשי הרטה, שיצמחו בלב, ומזכירה חטא. שאין לו תקנה. מעין זה הייתי
 טרגיש בימי ילדותי בשעה שהייתי מפליג עם חברי לשדות, טרם למדי פריקי.

עצב בין-היכשמות כתלבט בין הכתלים, כרכך במקצת את הנפש העיפה ומזכיר נשכחות. ימים רחוקים וטובים קמים לתחיה.

בטוהי צפים ועולים אחד אחד ימים של אישר רחוק. ימי הילדות האדומים עם שפעת אורם, רחשיהם הבהירים וחלומותיהם הקוסמים. ימי הנוער וגעגועיהם המפריים, הזיותיהם הקודחות ושללבתם האיתנה. אופקים מפתים, עיני נערות משכרות ולילות קיץ מלאי סודות ומתוקים לוחשים ומנבאים אושר אנדי. ימים עוברים, ימים של תקוות גזילות, חלומות מזהירים וכליון-לב מעורפל ויוקר. האמנם עברו כבר הימים הללו?

וגם העלומים חלפו כבר? העלומים המבטיחים, עם כחותיהם העצומים, מטרותיהם המזהירות, כלחמתם הקדושה, מבטם האמיץ והבוטח ואמונתם התמימה, השלמה בעתיד.

נזכרות שעות של צפיה בשדרת צל מרוחקת של גן אביב ורטט הלב עם בואה. רטט הלב הצעיר, האוהב, המלא, שד משחת! וכי כל זה לא ישוב? בחוץ בניע הרוח את לבת הפנס שמנגד ההלון, ובחדר משוטטים אילך ואילך צללים רכים ושקטים. צללים רכים כמותם קמו לתחיה בלב המדוכא וכשיכחים שעה קלה את יסורי הימים האחרונים. לרגע אחד שבים לתחיה חלומות הילדות, געגועי הנוער ואון העלומים—יגון מתוק וכפרה בא ומוצץ את הנשמה.

האמנם עבר כבר כל זה? האמנם נגבר כבר הכל? כחות נרדמים, חלומות נשכחים תובעים עלבונם. עדיין לא נגמר כלום. עוד לא עבר המועד, ויש אפשרות להמשיך. הרי לא זקנתי עוד? בדפוק בעוד איוו ששה ג'ניה על הדלת, קדמתי פניה בשאלה לא מחוכמת. — מה, ג'ניה, זקן אני — האין זאת? ג'ניה צחקת עד כדי דמעות בעינים. — סב, ממש סב...

אחר-כך התרפקה עלי, הכניסה אצבעותיה לתוך בלוריתי ופטפטה עד-בלי-די. שלשה מכתבים כבר קבלה מלפידות. שואל הוא לצייר תמונתה. אולם היא חפצה, שאציירנה דוקא אנכי. אכן רע אני. הנה לפידות, איש זר לגמרי... וכי איני מיצא אותה כדאית לכך?

אני נושק את כפות ידיה הענוגות ומבטיח לה לצייר תמונתה, מיד לאחר שאפנה כבדי זה, העומד שם בזוית—ושוב צביטה בלב ותסיסה של מוסר כליות אחריה.

— אבל מתי תגמור תמונה זו? המתקדמת העבודה? המתור כבר לראותה? אני מניע ראשי בשלילה: איני מראה דבר שלא נגמר. ג'ניה נושקתני על צוארי וכמשיכה פטפוטה. ברחוב נפגש לה אבירם. סבורה היתה, שלא יכירנה, אולם הוא הכירה מרחוק והשתתוה אליה בחבה... הוא בנומס כל-כך, אבירם זה.

אני חובק את ראשה היפה והחביב, ממטיר עליו עתרת נשיקות, סופג "הוכי ריח שערוהיה וחום צוארה וסיגר לרגע את עיני. מה טוב לשבת כך,

לכפוג אש שפתיה הרעננות ולשכוח קימעה קימצא את העולם כולו! גפתחים מעינות סתומים ומציפים את הלב, והוא כהחיל הומה ורותח כמלפנים. שוב נמשכות שעות רוות-אושר, הראש סובב עליו מתוך שכרון ופתאום אני מרגיש כי הוקל לי וכי הצללים האיומים גוו ונעלמו. פרחו להם ואינם.

בקומי בבוקר, למחרתו של הערב ההוא, הייתי תמה ומשתומם. לא האמנתי לעצמי: הרגשתי את עצמי בריא וקל כמלפנים, לפני כמה וכמה ירחים. בחוץ התחיל החורף גוסס. מטמים נתך גשם, שחציו שלג, ועשה את היום ליום בציר קודר. כהלי הבתים היו רקובים ואבלים, הרחוב אפור כולו, סתוי — אוֹסֵם לי לא איכפת הרבר כל-עיקר. לא שמתי לב גם לאור הכהה והעגום שבחדר. הידים היו חזקות וגמישות כמלפנים, הראש בהיר, העינים חדות ובהירות. נדמה לי כי שבתי לאיתני אחרי מחלה ממושכה ומדכאת. הנפש היתה צבאה לתנופה, לשאון, לרשמים.

מתחלה היה בדעתי לעבור. הסירוני את הסדין מעל הבר, הקרבתי את הכן אל החלון, פתחתי את ארגז הצבעים והוצאתי את המכהולים, אך עוד קודם שהחלתי צבדתי חזרתי ביי. החזרתי הכל למקומו, התעטפתי בגלימת הגשמים ויצאתי לסיסט ברחובות דכיר, זה כמה שלא טילתי ברחובות!

הגשם המה והתיפת. סוסי הצגליים הורירו ראשיהם ונכנעו מתוך יאוש לשוטים הרטובים. עוברי הרגל, זופסי יולם, נחפזו לרכס עם מטרוגותיהם הפלובים, ערדליהם המקשקשה וזרי רפש בשילי אדרותיהם, גלגליהן של קרונות-הטרם התיזו על סביביהם גלי רפש יסירים. אפריוני האוטו-מובילים הוקמו ולוחות אשנביהם זלגו סוים. הגשים שנפגשי היו עלוכות וגלענות. את שולי שמלותיהן הפשילו למעלה מהקי רנאום והיצי הצמידו לראיה את שמלותיהן התחתונות, שמתחתיהן הציצו כשהגנבות שרוכי פוזמקאותיהן, וגרו את עיני הגברים הנחפזים והרטובים ובקשו להשכיחם רגע את הגשם המיגע. במתינות טילתי לי ועברתי מרחיב לרחיב. מן האילנות המעורטלים,

הבתים המדולדלים, השמים העכורים והסלוליות הדלוהות הגיע כבר לאפי ריח האביב הרחוק ההולך ומתקרב. הסתכלתי כסוים העלובים והסובלים, בגני העגלונים, הכפופים והדוממים, והקשבתי בהנאה יתירה אל לבי היר, המתדינן והחי. כאילו ישנתי ותלמתי חלום בלהות, הלום ארוך ומיגע, והיה נדמה לי כי אין זה חלום אלא דבר שבמציאות. כל הדרכים אבדו, מוצא לא היה, משאות כבדים העיקו בלי תנינה, כבו המאורות, אפסו הכחות — ופתאום הקיצותי, והנה אין זה אלא חלום. הלום, שיש אחריו, בהקיק". כאילו שבהי לתחיה. לא נגע אלי הגשם הטרוד, לא העיקו עלי שמי הסתיו הכהים והמשעממים, לא הרגזה אותי אף שריקת הרפש תחת הרגלים. הלב היה צעיר, הרגלים קלות והצינים הביטו בהנאה לעולם ההפוך והמזור, שגשקף מתוך שלוליות המים.

החלום הרע לא נשכה. אך בנפשי המחודשת געור האמן, זה ספל בוכרונות באופן מיוחד לו. על הכל השקיף מבעד למשקפת אחרת. כל מה שנפל בחוג ראייתה של משקפת זו הוא באור חדש ונראה, חוכר". הומר ליצירה.

לא היה כל כאב, לא היתה כל כבודות. פנה המרירות ונשמת האמן שבי עשה לקראת האוצר הרב, שנאצר בתוכה. המות עבד.

עדיין נשאים ומרחפים בחלל הראש רק קטעי קויה, שכרי שרטוטים וערבוביה של צללים מעורפלים – והלב צוהר כבר. רואה הוא שצומדות להיות נרקמות מהם, מקוים מקוטעים הללו, תמונות חדשות, יצירות גדולות, מפתיעות וממהירות. רטט ידוע ומתוק, רטט היצירה, בא ממרחקים, שב סגולות, מותח את שרירי הידים, מצית שביבים של זהב בעינים ולפיד כנשמה. החזר לכל הטעם החריף. לתוך הגוף היוצקה אש.

שבתי למצוני, התנפלתי על ארגז הצבעים ועבדתי כמו מתוך קדחת עד נטות היום.

„צילמי האביב“ מהקדמים והולכים. בשלשה ימים הצלחתי בעבודתי יותר משהצלחתי בכל החדשים הרבים שלפניהם. נשאר לי לתקן רק עוד איזו קוים, להבליט איזו פרטים. אמנם אל תערוכת האביב, העומדת להפתח בעוד שבועים, לא אספיק לתת אלא שתי תמונות. את „הצילמים“ ואת „כנפי רננות“, שכליתי עוד בסוף הקיץ שעבר. אך מלבד אלו הולכים ומתרחקים בראשי עוד מראות, והידים הזריזות והחרוצות מבטיחות-מבטיחות...

עיני וידי עסוקות בשכלול התמונה שנגמרה, ונפשי מטפלת כבר בזו, שעדיין לא הכינתי בשבילה אף בד ומסגרת. תכנה הכללי קיים כבר במוחי ואיני עוסק עכשיו אלא בעבוד הפרטים בלבד.

האמן אינו חי את חייו ביחידות. גילו וכאבו, תקותיו ויאושו, נצחונו ושקיעת שמשו – הכל הוא מספר לזולתו, הכל הוא מוציא לרשות הרבים. יסורי האיומים, פחדו הגדול, חולשתי המכוערה, מלחמתי העלובה, כל מה שהייתי מצניע ונסתיר בימים המהפירים ההם, ולא העזתי לגלות שמך ממנו אף לאנשים היותר קרובים לי, כל זה אצרף עכשיו בכור האמנות ואוציא לרשות הרבים. וכל כאב, כל בושה אין באן. כאילו אגדה רחוקה וזרה אני מספר, כאילו איני מעבד אלא מאורע מן המיתולוגיה העתיקה.

XIII

יורד שלג ונכס.

ברהובות הרטובים גמשכים קרונות ככדים וחורקים, השלטים הצעקנים משחירים וזולגים דמעות. הרוח מתלבט בזלזליהם המדולדלים של האילנות הערומים, והעוברים ושבים מעמיקים להסתיר כפות ידיהם בצלחת אדרותיהם, וראשיהם בצוארוניהם הזקופים. התקיפים והאמיצים שבהם מביעים מחאתם הנמרצה נגד האקלים הפרוע כשם יורקים יריקות תכופות וזועפות. הבהים כאילו נשתתקו והורידו ראשיהם והלונות דיוטותיהם העליונות נראים אטומים ינעלבים. עליבות ביותר הן הגזוזטראות הקטנות עם עציצי הצמחים הריקים, שנשארו עליהן מן השנה שעברה. הארכה שבעציצים נהפכה לטיט ומשירה כפעם בפעם טפין של רפש למטה, אף המפסעה השחורה והנכנסת.

הכנסתי אף אני ראשי לתוך צוארוני, הורדתי שולי מגבעתי הרחבים, והרחבתי צעדי.

העבודה התקדמה היום מאד. למן הבוקר ועד עתה לא חדלה ממני קדחת עבודה מתוקה, והנה הפסקה נלעגה ומוכרחת זו, שבאה לי בהסח הדעת. היד היתה נאמנה ומהירה, הצבעים התמוגו יפה כל-כך, והנה - הצטערתי מאד, אף-על-פי-כן צחקתי ביני לבין עצמי. הרי יש כאן חומר לנובילה, לכל-הפחות לפיליטון. ציר שחסר לו באמצע העבודה הצבע הלבן! הצד הנלעג שבדבר הפיג את כעסי. כותב תולדותי בעתיד יקדיש ודאי למאורע זה עמוד שלם. עמוד שלם בפרק, כנורי בשעת עבודתו.

בצעדים רחבים ומהירים אני נשא לאורך הרחוב. נעלי מתיוזות על כביבי מים ורפש ועוברי דרך נוטים מפני לצרדין. מרחוק אני דומה ודאי לקטר של מסע מהיר בעברו על תחנה קטנה. הדרך בחזירתי מן המחסן למעונו נראית עוד יותר ארוכה. מהוסר סבלנות אני גולה על שלבי הסולם במרוצה. לעבוד! לעבוד!

ברעבתנות ממש אני מהנפל על נחיקי הצבעים, שהכאתי אתי, קורע ומסיר מהם הכריכי הניר שלהם. לעבוד! לעבוד!

העולם כולו טפל מלבד התיכת בד זו שלפני, שהיא העיקר. מתוך רסט והנאה, שלא ידעתי דוגמתם, אני מוויך את מכחולי עליפני הבד המתוח. העינים החדות והחדרות היו למורי דרך לידי המקשיבה והחרוזה. זה אחר זה נוספים והולכים כחמי צבעים, מתמוזים ומתאחדים, ובמקומות שונים שעל התמונה נעשים בולטים שרטוטי הדברים. מה שהיה שמור אתי בדמויו, לובש צורה ויוצא לאויר העולם מלא עסיס, בולט וחי.

אין כל ספקות, אין כל שאילות. הכל ברור. הפקוקים שהיו נשכחו. דוד כנורי הקודם, זה שקבר את אחיו, ואביו מת בששפת וקנו נטרפה עליו דעתו, זה ששנתו נדרה עליו בלילות, דוד כנורי זה נעלם, הלך לבלי שוב, נשכה. דוד אחר בא במקומו. ציר, אמן, יוצר. לזה אין דבר לאחים מתים בששפת ולזקנים משתטים באחרית ימיהם, שנתו של זה מחיקה בלילות. עולמו של זה רחב לפניו. שמש נדיבה מאירה לו. נשמתו הזוקה ואמיצה, רוחו כביר. עזומים משכרים לו ועתיד מבטיח ומוזהיר. את הקודם, החולה - כן, הלה היה חולה - שוב אינו יודע, ואינו ככיר. אינו רוצה לדעת. הלא הוא ומחלתו חלפו לבלי שוב עוד. חלפו לבלי שוב.

דבר אחד השאיר לו הלב בירושה: חומר ליצירה. אכן ירושה יפה היא, ודוד זה החי והמתרוגן שמח עליה והיה מכיר תודה לאותי שכיב-מרע, שהשאיר לו את זה אחריו. בשל ירושה זו אפשר שכדאי היה הענין כולו. כדאי היה לחלות לומן מה. דוד האמן שמח ונהנה; דוד החולה לא בא לעולם אלא בשבילו.

היה היה אדם אחד. היה אותו אדם הולך. וירא האיש בקדחת מחלתו את האדם על האדמה והנה הוא עלוב, והנה הוא אסור בככלים אשר לא ישברו. ראה החולה והנה כחיה נפש האדם בשעבוד הנצחי והיא תבקש לו

מוצא כלי-שהוא, מנסה הוא להתפרץ, למרוד, לפרוק עול, להתלץ מחוליות העבודת העולמית—וכל נסיונותיו מאפס. החולה הזו איננו, הלך לו לבלי שוב, אך אני, דוד כנורי האמן, אספר לעולם כל מה שראה אותו חולה, כי כשרוני הטוב. אראה לעולם את התהום, שנגלתה לרגליו של אותו איש, את היאוש הגדול שכששמתו, את הפלצות האכזרית. יודעו עזת בני-האדם, יחרדו רגע, אני שוב אין לי ולכל זה כלום. היה אדם חולה והשאיר לי בירושה את תהומו, והרי אני, הציר, מוציאה לרשות הרבים וכראה אותה לעולם כולו—ולא יותר. לא יותר, אמן אני, רק אמן, ותהום ואותו חולה אינם אלא תומר ליצירה. חומר ליצירה ולא יותר.

המכחל הזריו והעינים החדות עסוקים, המוח מפקד על הכלאכה, ולרגעים, בשעה שאין הקוים והצבעים על הבד מקבילים לריק אל אלה שבתוך הדמיון, מתקטט המצח. השתקעתי כלי בעבודתי ושיב לא נשאר מקום למחשבות אחרות, למחשבות זרות. אין לי פנאי לכל אלה. אין פנאי.

XIV

קבר של מאבד עצמו לדעת על יד-גדר של בית-עלמין. מצבה אין. גל אדמה תחוח ורענן, שלא הכפיק עוד להעלות עשב. קבר חדש. חצות לילה. מרחוק, משמאל, נראות שדרות עצים, וביניהן שורות של קברים. מצבות שיש, חלמיש וברזל. בין המצבות כנוחה ודומה, ורק מסביב לקבר החדש של המאבד עצמו לדעת, טימן, אין דממה ואין מנוחה. הולכת ומתרחשת איזו תנועה. מתחלה אין המסהכל לבחין כלום, אולם מעט מעט, כשעיניו מתרגלות לצבעים שעל הבד ולאפולית הליפה השוררת עליו, צף ועולה לפניו פרצוף משונה ואזניו קולטות צחוק קולני, לועג וארסי, קול ענות גבורה. הוא מביט ומבקש למצוא מהיכן בא הקול ורואה, כי על הקבר הרענן עומד השטן, גבה-קומה וכחוש, רומס ברגליו הכבדה והמכוערה את העפר התוח, ופרצופו, פרצוף אשטדאי מבוער, נצחק. מסביב לקבר, בכעגל, עומדים שדים קטנים, דומים אל הראשון בפרצופיהם, ומצחקים עמו במקלה. קולותיהם מתלכדים ומזדונים לילפה אחת, והליפה, האדמה, העולם כולו מצחקים עמו, מצחקים ומתעוללים באומלל שבתוך הקבר העלוב והטבוח.

שם התמונה יהיה: הנקמה במורד.

מה טרובה העבודה! הצחוק מוכרח להיות בולט ומחריש את האזנים, הליפה מוכרח להיות מפחיד, שירניש המסתכל את כל חולשתו, את הכאב של „אין בוצא“, את האכזריות הקהה של „אין למרוד“. מן המוכרח שיסיח לו הבד את דבר כל הלילות ללא-שנה והימים ללא-אור ותקוה. מן המוכרח שיועזע הבד את נפש העומר לפניו, ידריכהו כנוחה, יקלקל, ולו חק ליום אחד, אח התאיבין שלו. הצחוק-הילפה מן המוכרח שייכית, ולו רק לשעה אחת, את הסוף, את גל העפר, את שני התולעים הזוללים. על התמונה להתאכזר אל המסהכל, להרעיל את החולין שבחיינו. מן המוכרח שקול ענות גבורתה

של הסטרא-אחרא יכה שרשים בנשמה, יהיה רודף אחריו כל הימים ולא יחדל ממנו.

אל הבה, שהכינותי וקבעתי על גבי מסגרת העץ הרבועה, הנצב אל הכוונת וממתין, לא נגעתי עדיין. כל הימים האלה אני עסוק בעבודת ההכנה. את כל החדר מלאתי גליונות של שרטוטים. מה שתעה בדמיוני תחלה חור ומצורפל קבל מעט מעט צורה בולטת וממשית. חולפים זה אחר זה ימים של עבודה פוריה, ימים בהירים ומלאים תודות יצירה. הקדחת שהתלקחה בנשמה לא פסקה שוב והשלהבת לא שקעה. כאילו ישגו מי שמוסיף אש על המדורה ויוצק שמן אל תוכה— היא הולכת וגדולה, הולכת וחזקה מיום ליום ומשעה לשעה. כחות ענקים מתלכטים בי ומתפרצים החוצה. אומץ ועצמה שפכו ממשלתם על כל ישותי והכל נראה לי קל ואפשרי. הצבעים נראים עשירים ומלאים עסים עד לאין שעור וגדמה לי כי יש להביע עולמות של רגשים ומחשבות מתוך נגיעת-מכחול אחת. הידים בוטחות בכחותיהן, זריזות ומצייתות. בפינים נצחו שביבי הידות עליונה: הולך אני לכבוש עולמות חדשים.

בחריצות ובבינה אני ממשך ברוח שוקטה את עבודתי. מעלה אני בזכרוני את רגעי הכאב היותר מחפיר, היאוש היותר קודר, הפחד היותר מעליב של הימים שעברו, שזה רק עברו, והם משמשים לי חומר ליצירה. אני מחטט ומוציא מסתרי לבי את התולעים הככוערים, מחזיר לתחיה את הצללים, שכבר התנדפו ומשתמש בהם כמו בצבעים שעל הלוח. שום אינם גורמים כל כאב, אינם מקדירים את האופקים הבהירים לאין סוף אף לרגע אחד. כל זה נעשה רחוק וזר.

בלילות, לפני הרדמי, הוגה אני בעבודה המתקדמת והולכת. או אני נזכר גם באותם הימים, שהמציאו לי את תוכן יצירתי החדשה. אולם גם הזכרונות אינם קשים לרוחי הצעיה שנשתחרר.

גאווה באה ושוטטת בלב: גאות האמן. הרי בזה עולה האמן על שאר בני-תמותה. בשעה שהם נכנעים ונופלים תחת משא יסוריהם, מכנים האמן את יסוריו לתוך יצירתו ומשתחרר.

אמנם נשאר העולם אותו שהיה. לא נשתנה בו דבר. הרצועות לא הותרו, בני האדם הצלובים נשארו כפותים ומשועבדים, עורים ואומללים. השמים נשאר רחוקים ואכזרים. עריצות הבריאה לא נתמעטה אף משהו. החוקים הזדוניים, חוקי הטבע האכזרים בתקפם עומדים, קירות האבן לא נהרסו. אסון ההויה לא חדל; כל מוצא לא נמצא. השטן השש לנצחונותיו התמידים לא הורד מכסאו. אכזריותו שולטת כמלפנים וכחותיו אין להם גבול. שר העילים הרחוק והאיום, המושל באדם לרצונו, המצחק את צחוקו, המקפיא את הדם ומקצר את הנשימה— לא ירד מנכסיו. לא נשתנה כלום. אולם לי לא איכפת כל זה, יהי נא העולם נוהג כמנהגו. יהי שאין טעם ואין מוצא— איני מבקש כלום. איני רוצה לדעת דבר. לעזאזל כל החקרנות!

החיים יפים ומלאים ענין בכל אופן. במופלא כמך אל תחקור. הימים טובים כל-כך, הלילות רעננים ובהירים, השרירים מוצקים, הדם רותח - מה לי עוד? העולם גדול ככה, אני משתכר מרוב יופי - ואין את נפשי לדעת כלום. חי אני להנאה! יהי היום הג! על-דבר המחר אין ברצוני לחשוב כלל, מה לי ולימים הבאים? מה לי ולעתיד! מה לי ולמיטעזיוקה?
מצינות גיל הומים ומציפים את נפשי. הרי החיים שלהבת גדולה, שלהבת מאירה - לא רע להיות גם נשרף בה.

החיים הם נהר איתן הגורף ונושא אתו את הכל, את הכל... ישאגא אתו גם אותי. לא אתנגד, לא אתעקש, לא אשאף להיכן ולמה. כנצר עיף בחרבוגי קיץ אתמכר לגלים הרכים והלוטפים. יש רוחות סערה בעולם וההומות וצורי מכשול - אולם איני חפץ להגות בהם. מה טוב להיות מוטף ככה על-גבי הגלים, להתעדן, להתפנק תחת קרי השמש הלוטפים ולהנשא, הנשא...

מה טוב להיות שוקט וחזק, רענן והמים! לא נכון הדבר: יש איסר בעולם, ישנו. ומרובה האור בעולם. אין קץ לאור. הארץ נאה ועשירה וטובה כל-כך לנפשי הערה. סופגת היא להוכה את העולם כולה, קולטת את כל היופי הרב, את מתק ההווה. את כל תכלת הסחקים ודטן האדמה.

אח

התערוכה, תערוכת האביב, נסתדרה.

התמונות, שנספחו להן כרטיסי מספרים אל מסגרותיהן, באו על מקויותיהן אשר על הכתלים, ובנסדרון הקטן, על הרצפה, מונח גל של קונטרסי הרשימות. כחר תפתחנה הדלתות הכבדות ולתוך הטרקלינים שטופי האור יחפרץ הקהל עם העתונאים המקומיים בראש. השקט הנעים השורר עכשו בטרקלינים הללו יתנדף, ובמקומו תשתרר תנועת דמון מגוהץ, סקרני וקהה. היום עוד יש כאן משהו מן הקדושה, אולם מחר יפוג משהו זה והרוח שיהיה שולט כאן במקומו יכיר את הרוח השולט באולם הכוזבן של תיאטרון בשעת ההפסקה בין מערכה למערכה.

כל זה יהיה מחר. היום שוקטים עדיין הטרקלינים, אוירם הצח וחברהם של האמנים המעטים, המהלכים איך ואיך, קלה ונעימה. מרובות כאן התמונות היפות, הנוגעות ביד אמונה ורכה במיתרי הלב וטרעידות אותם. מספרות הן על-דבר כדחבי שדות קמה לפני קציר, על-דבר פרחי אָחו צנועים וריחנים, על-דבר גויות נשים לבנות, צעירות ומלאות חשק, על-דבר מרומי הרים ותכלת ים, על-דבר הגיהוך והטרנגיות שבחיים ועל-דבר נשמות הצירים העשירות. אני עובר מבד אל בד ורואה לפני את חברי הצירים הצעירים, שזומן לזמן אני מבלה בחברתם ערב בתוך הקרוב ההומה. אחד אחד הם עובדים לפני, הבחורים קרי-הדעת הללו, שהטמחה במעונם תמיד. אולם כאן הם נראים לי כבדיר-ראס, מענינים ועשירים יותר.

והנה הפתעה, בד גדול. יריעה שלמה בתוך מסגרת אדומה. על הבד עיר נוצרית. צלבי זהב של בתי-התפלה והמסגרים המרובים מבהיקים לנוכח החמה. יום של חג. התלונות, המעקות וגגות הבתים מקושטים במקלעות ירק, פרחים ודגלים, וכל הפעמונים הומים. על-פני מגרש רחב-ידיים נמשכה תהלוכה דתית. קהל רב גלוי ראש ולבוש הדר, ובראשו חבורת כהנים בטליותיהם המרוקמות זהב וכסף, איקונות נשאים באפריונות זהב ומשי ודגלי הכנסיה הנוצרית מתנוססים מעל לראשי ההמון. מקהלז כהנים וכמרים, ברובם זקנים וקרחים, פותחים בשיר והקהל הרב אחריהם. שירתם האדירה, החוגגת, מעין הללויה, גשאת בחלל הרחובות ונטפלים לה פעמוני הנחושת ההומים. אך עד שהספקתי לעמיר על כל התבונה הרבה שבתוך העיר, ועיני נמשכו אל היהודי גבה הקומה ורחב הכתפיים, אל זקנו השחור ואל עיניו הזועמות והמתלקחות. סנין, מהיכן צץ ובא יהודי זה? העומד הוא מאחורי הציר? התלוי הוא באויר? או מרחף הוא מעל למסגדים הגבוהים וצלביהם המהבהים? אי אפשר היה למצוא את נקודת אחיזתו ועמידתו של אדם נורא זה, אך העינים, שנמשכו בכח אל פניו ואל החרב הגדולה והמוגפה שבידו, חדלו לחפשה ושכחו את הנקודה הלזו. העינים היוקדות, הטובלות והמפתידות, הקבועות כפניו החורים והכחושים, סחו על-דבר יסורים בלתי אנושיים ועל משנמה שאינה יודעת קץ וגבול. הרבו החדה, חרב הפיפיות הגדולה, הורמה. מרחפת היא מעל לעיר ונכונה לנפול. עוד מעט, עוד מעט ותרד, אף-על-פי שהידים רועדות קצת מרוב התרגשות והסתערות רוח. ככדה ונוראה ומישחזה יפה יפה ואינה יודעת רחמים וחגיגה, כך תפול חרב נוקמת זו על העיר השנואה והחוגגת. וברדתה — המסגדים הגבוהים עם צלבי הזהב שלהם נפול יפלו, היכלי התפארה, בתי החמדה המפוארים והמקושטים, פסלי השיש והכסף — הרוס יהרסו והמוני העם החוגג, אוכלוסי האומה השנואה — פגריהם יתגוללו על-פני חוצות הקריה ההרוסה. עוד רגע ותרד החרב המוגפה — וזכר לא היה לחג הגדול, להללויה הקורע שחקים. הפעמונים הומים, התהלוכה נמשכת בשיר ובזמר, הצלבים מבהיקים באור החמה, הדגלים מתנוססים באויר — אך הנה חרב, חרבו הנוקמת, גופלת... הנה... החג כאילו נשכח מלב, ובמקומו נראית עיר נחרבה, עיי מפולת, חורבן, שממה, וממעל להרס פני היהודי וחרבו העקובה מדם, השבעה, הרה... נשארתי עומד משחומם על כיקמי. מטביב לתמונה נחאספי שאר האמנים, חברי הקלוב, שהיו מהלכים באולמי התערוכה, ועמדו לפניה תמהים ומשחוממם כמוני. של מי היא תמונה מפחידה ומוזרה זו? הכל, התוכן המזור, אושן הציור, הצבעים, כל אלה חדשים הם ואינם מזכירים לי איש מן הצירים הידועים לי. גחנתי אל הבד ומצאתי בשוליו, סכוך למסגרת, חתימת יד ידועה: לפידות. זו היתה הפתעה שניה. הצירים, שעמדו בכנופייה, משכו כתפיהם. לפידות? על-גבי הכותל הסמוך תלויות בשורה ישרה ארבע תמינות קטנות. ארבעה ראשים של בלונדינות מצחקות, צעירות וקוקטיות. זהו לפידות. האומנם שגי מחלולים לזו ברגע זה נזכרתי בדבר-מה וחדלתי להתפלא. צחקתי. כך יהיו משחוממים גם כשתאה תלויה כאן, אפשר על כותל זה גופא, תמונתי החדשה,

— מה שמה של תמונה זו?
 נזכרנו כי אף יצירה זו זקוקה לשם. ברשימה מצאנו כתוב: ש נ א ת י.

בערב על כוס יין בקלוב, סח לי לפידות מאורע מענין המביא לידי צחוק.

הועד המרכזי של „החברה להטבת היחסים בין הנוצרים והיהודים“ מצא, כי תמונתו החדשה עלולה לקלקלם, את היחסים הללו, שהחברה דואגת ככה להטבתם. היא תגרום בלי ספק להתנפלות האנטיסימיטים בעתונות והקהל הנוצרי יזקוף את שנאתו הוא על חשבון עם ישראל כולו ועוד ועוד. נועד הועד לישיבה חכופה, שקלו וטרו בדבר ארבע שעות רצופות וגמנו וגמרנו, כי חוכמתם הקדושה היא להוציא את תמונתו מאולם התערוכה ופסחידט כעיני הקהל, כלומר: הקהל הנוצרי. היום בבוקר בא לבקרו יושב הראש של הועד המרכזי ומסר לו את בקשת החברה: להוציא את התמונה יגגזה. החברה נכונה לשלם לו גם במיטב כספה, ובלבד שלא יסבלו ה„יחסים“.

אחרי שצחקנו דיינו והריקונו כוסותינו, קמנו ויצאנו לטוטט מעט ברחיבות. על ספסל עץ רטוב בקצה בולוור מרוחק ישבנו לנוח משאון ליל האביב ברחובות הקריה ההומים.

— לפידות, מנין לך שנאה זו?

שאלני הישרה והקצרה נראתה לי כרגע גסה קצת. התחרטתי עליה וחשבתי כי איש שיחי לא ישיב לי דבר. אך לפידות שמח, כפי הנראה, לשאלתי והשיב לי תשובה ארוכה ומפורטת:

— שנאה זו התחילה מפעפעת בלבי עוד בתחלת ימי ילדותי. בית אבי עמד בקצה העירה, ויום יום היו נפגשים לי על דרכי אל החדר ומן החדר בניהם של שכנינו הנכרים, היו נוטלים ממני פתי-שחרית שלי, היו מידים בי אבנים וטיט חוצות שגתיבש, משלחים בי כלביהם ומכים אותי מכות רצח. הייתי ילד עקשן ולא הפצתי להשלים עם המכות, אף-על-פי שידעתי כי אין מפלט מן השקצים, וכי על-כן שקצים המה, שימררו את חייהם של תינוקות בני ישראל. מוכה ופצוע הייתי בא ומתאונן לפני אבי על הכול הרב הנעשה לי, אך הוא היה פוטרני בלא כלום. עכשיו אפשר לי לחוש בצערו של אבי ובכין אני שאחרת היתה מן הנמנעות, אולם אז, בהיותי בן שמונה ותשע, היה לבי הקטן מתכוין בי מרוב עלבון, כל דמי היה מתפרץ לראשי ומכה בסנורים את עיני הדומעות. אותה שעה היתה ההמרמרותי על אבי כנדישה את סאת כעסי על השקצים, שלא באו לעולם אלא בכונה תחלה למרר את חיי. מתריש ונכלם הייתי מתיחד באיוו זוית מרוחקה ואפלה, בולע חרש דמעותי ומטפל במתיקות וזה ברעל העלבון והשנאה, שהתחיל ממלא את הנפש הרכה. הידים הקטנות מתכוצות לאגרופים והגוף הרך והחלש רועד כולו. שעות ארוכות הייתי יושב בזוית ומזכיר לעצמי את כל פגיעותי הרעות עם הנערים חרומי-האף ולבני-השער, את כל חרופיהם, כלביהם ואבניהם. פרצופיהם הקרים והנפוחים ושנאתם הכבושה,

השנאה הטבעית של תקפים ומרובים לאחד החלש לא היו מובנים לי והיו מטילים אימה והיה בהם כדי להרעיל את ההויה כולה. אמנם מרחוק, ממרחקים לזוטים בערפל, מחיק העתיד המוטל בספק היהה באה ומנהמת קצת קרן-אור מתוקה: נקמה!

נשכתי, נשמת התינוק, היתה כולה מחרות ארוכה של עלבונות, שגדלה והלכה מיום ליום. כבד היה המשא והילד היה כורע תחתיו. כח לקום הייתי מוצא שוב במלה המעודדה ומרעיפה נהומים:

נקמה!

כיצד? אימתי? בפה?—לא ידעתי. למלה היה חסר תוכן מסוים. אף-על-פי-כן היה בה כדי למתוח את השרירים הדקים והקלושים ולהצית שביבים חדשים באישון עיני. שביבים חדשים, רעים ואכזרים. במהרה חדלתי להאזין לפני אבי. פעם נשכונתי כלביהם של שקצי הרחוב עד זוב דם, וכשבאתי אל אבי בוכה וטוען, השיבני תשובה, שהעליבתני והרגיזתני עד יסוד הנפש.

— הרגות בודאי ממנחתם את הכלבים הללו! הרי אף אני עוב ברחוב, למה אינם מתנפלים עלי?

נשתתקתי ונסתלקתי אל הטטבח. מאותו יום ואילך לא ראני אבי יותר בוכה ומתאונן לפניו.

לאחר זמן-מה, כשהחלתי קורא בכפרים, ניסף על עלבין ההוה גם עלבון העבר. הספרים הראשונים, שבאו לידי, היו במקרה ספורים מדברי ימי ישראל והכניסוני לעולם של דם וזועה. לכאורה היה עולם זה רחוק ושונה כל-כך מן המציאות, שבה הייתי נתון, אלא שכבר אז ידעתי לנצוא את הקיום המשוהים שביניהם והיה נדמה לי, כי עולם אחד הוא וכי נתון אני בתוך שלשלת ארוכה, שאין חוליותיה נפסקות במשך שנות מאות ואלפים. אותו הטמטום ואותה האכזריות והשנאה הכבושה, הסרת-הטעם של תקפים ומרובים למועט החלש מצד אחד ואותה החולשה וההרפה מן הצד השני.

כן, טפות טפות הלך הרעל הלך ורב בנשמת הנער, שנעשה שתקן ועצוב, ולבו לא הלך עוד אחרי חבריו ומשחקם. עם הכפר בידי הייתי מתיחד וכולע מתוך צמאון קדחת את הדפים הנוראים והמעליבים. במדה שהרביתי לקרוא ולספוג מתלומות, גדלה ורבחה השטמה שבלבי, התלקחה יותר המדורה הארורה. ובלילות על משכבי הייתי מוסיף עליה שכן בהזכירי לעצמי את שורת העלבונות הארוכה עד כדי שנעון ואת פ-סי פרטיהם של העונים והיסורים הידועים לי, לאור מדורה זו הייתי משחזר את ויני היחיד, שלא היתה לו עדיין כל צורה ואשר רק את שמו לבדו ידעתי.

נקמה!

אילם מעט מעט התחיל נשק זה לקבל בדמיוני צורה מוחשית וריאלית. בלילות על משכבו היה הנער מגרש את שנתו מעיניו, ודמיונו, שנעשה לזוהם ועשיר אחר הקריאה המרובה, היה מעבד תכניות, להוציא את מחשבת נקמתו הגדולה אל הפועל. זה אחר זה עברו בראש אופני נקמה שונים, אך בכל

פעם הייתי מוצא איזה לְקוּי, איזה פגם, ומתחיל את הכל מחדש. איני זוכר מתי היה הדבר, אבל סוף-סוף עלה לי לברר לעצמי כיצד, במה ואימתי אנקם את נקמתי הגדולה.

מובן שהדבר נראה לי פשוט, פרימיטיבי והמים ביותר. הכל נראה קל ואפשרי בדמיונו של הנער. בקירוב נראה הדבר כך: כאשר אנדל ואהיה לאיש, אבקש לי חברים, שואפי־נקם כמוני, ונתחבר יחד לאגודה. צבא נקם—כך נקרא לעצמנו. כולנו—גבורים, אמיצי־גו ורוח ולמידי קרב. כולנו מזוינים, מצופים ברזל מקדקדנו ועד כפות רגלינו, כאותם אפירי ימי־הבינים, שתמונותיהם נזדכנו לי לפרקים בספרים. כולנו רובים מצוינים ואין איש מאתנו מחסיא את המטרה. סוסים אבירים לנו ודוהרים, ששים לקראת קרב ומהירים כרוח בערבה. ממש כאותם הסוסים, שהרגונים החונים בעירנו היו כנהיגים ברחובנו לפעמים להשקותם מי נהר, ואני הייתי כתירא מפניהם ומפני רגליהם הבועטות יראת מות, ובעברם הייתי עומד ומסתכל בהם מרהוק. את מושבנו נסים ביער עבות, במערה ובמהללות, כשיודי לילה. באותן המערות עצמן תהינה ארוות סוסינו, אוצרות הנשק והצדה. כשודדים שבאגדות נבלה במערות את ימינו, מבוקר ועד ערב, ובליילה...

לילה לילה נצא כן היער בהיותנו רוכבים על סוסינו מזוינים ומהרישים. עם חצות נבוא לאיוו עיר או כפר ונשחער עליהם בניסות האויב. כשמצוין ולוי בשעתם נשמיד ונכרית ער בלתי השאיר שריד. הרבנו לא הדע רחם. את בחיה־הפלח עם פעמוניהם ההומים וצלביהם המוזהבים נשלח באש, ואת העם, את כל העם, אנשים, נשים וטף, נמגר לפי חרב שארית על תהיה לעמלקים! התנפלותנו תהיה פתאום, תבוא כחתף, ואיש לא יוכל לעמוד נגדנו. שבעי־נקם ומגואלים בדם אויבינו נשוב לפני עלות השחר למערותינו הנסחרות לנוח, להחליף כח, לנקות ולהטחיו אוננו ללילה הבא. וכן לילה לילה... עד תים הנכריה כעל פני האדמה. בבוקר ינצאו עוברי דרכים עיי־כפלה חדש במקום שהיתה עיר פורחת או כפר שקוע בסבכי אילנות. כמטאטא השמד נעבור בארץ ואיש לא ידע מי ופח הוא, ואדם אין אשר יוכל לקדם את פני הרעה. מן הערים הסמוכות והכפרים הקרובים יבואו לראות את החורבן ולקבור את החללים ויקראו את הכתובת הקצרה: „נקמה לאלהים לישראל“ על דגלנו, אשר נשאיר אחרינו בכף עיר, לבטן ידעו למה באה עליהם הרעה הזאת. בנפש חרדה ובברכים כושלות, בעינים, עיניהם האכזריות והקרות, מלאות יאוש יחכו לביא תור עירם הם.

מובן מאליו, שאני אהיה בראש ואפקד את צבא הנקם. כבר־כוכבא בשעתו אנשא על סוס שחור על־פני כרחב שדות הארץ השנואה ואבוא כסער המדבר, חרס ואבדון, מות ובליון יהיו לי לכנפים, שנאתי הגדולה היתה לי לכפרש, חרבי האכל על ימין ועל שמאל, ולא היעף. רחם לא אדע.

סקצת הארס בנשמתו, ארס המשטמה המפעפע ומרעיל את הדם, היתה ניוונה מחזיות הללו ומנהמתי נהכה כל־שהיא. השעות שהייתי מתקפל תחת שמיכתי החמה והווה על נקמתי העתידה, היו מכתיקות קצת את הויתו ונותונת

לי כח לשאת ולסבול את העלבונות החדשים, שרבו והלכו מיום ליום. לא התאוננתי באזני אבי, הדלתי גם לבכות ולהתפתה. מתוך אורך-רוח וסבלנות מופלגים הכיתי לימים הבאים, הרחוקים והמתוקים, ימי השלום הדולפים, הייתי שש לקראת כל יום חולף, שהרי הוא היה מקרבני אל מטרתי, המטרה הרחוקה והאכזרית... מובן מאליו שטעות קטנה עלתה בחשבוני. הימים היו עוברים זה אחר זה, אבל תחת להתקרב, הלכתי והתרחקתי מאותו יום השלום, שיצר לי דמיוני. גדלתי, הייתי לאיש והבינותי, כי כל מה שבדה דמיוני בלילות הגדודים, תחת השמיכה החמה, אינה אלא הזיה. שנאתי לא קטנה, לא פסקה. סגיונותי עם הנכרים היו משאירות תמיד שרטת בנפשי, שלשלת העלבונות הארוכה לא נפסקה – אולם ברי נעשה לי, לצערי הגדול, להיות, כי אין כל אפשרות של נקמה ושל שלום.

רואה אתה אותי בא ביחוסים, ולפעמים גם ביחוסים קרובים, עם אחדים ממכרי הנוצרים. ומה בכך? אל היחיד יכול אני להתחסס בכבוד, בחבה, באהבה, אל היחיד אין לי כל רגש של שנאה. אולם את הכלל, את הכלל הנוצרי, הנכרי, את עמלק, את האלפים והרכבות אני עוין גם עכשיו לא פחות מאשר בימי ילדותי. ועוד יותר, כי עתה הרי שנאתי היא גם הנקמה היחידה האפשרית לי, ליהודי החלש. אותה פקעת הארס, שנתגלגלה לחוך נפשי בהור ירושת דורות, שהלכה וגדלה מימי ילדותי במשך כל ימי חיי, ממלאה את כל ישותי, מבקשת לה מוצא, מוכרחה להתפרץ החוצה, ואם לא-תשים מהנך לנפשי. שוב אני עכשיו תינוק רך והווה, כבר צמח זקני, הסתגלתי במדה ידועה אל החיים והסביבה, הנני איש בן תרבות אירופית, ניטלה ממני אי-אמצעיות ההרגשות, אולם-אפשר שיהיה הדבר רע וזר בעיניך-אולם יש רגעים, שאני מצטער צער גדול על שאותו „צבא הנקב“ אינו אלא הזיה.

אלה תולדות „שנאתי“. בשעות שהייתי צומד עם מכחולי בידי לפני הבד, חפצתי רק לגלם את המשטמה הגדולה, משטמת היהודי מדור דורות לעולם הנוצרי הרוחץ בדמו. לא לי הצדקה לשפוט אם הצליח הדבר בידי, אולם אני חפצתי להראות משטמה גדולה זו לעולם כולו, לעולם הנוצרי ביחוד. ידעו, כי התעללותם בנו במשך אלפים שנה עשתה פרי. ידעו, כי בנשמתו של היהודי גדל נחש, פתן צפעוני, שגם אם אינו יכול להזיק להם, הנה יש לו רעל. ידעו, כי אויבים אנו וכי לא סלחנו להם, והנה באה חברה אייטוית זו... וכי יכולים האדונים הללו להבין, כי אין את נפשי להסתיר יותר את אשר עם רוחי. בין שאני אוהב, בין שאני שונא-לעין השמש אני עושה כל אשר עם נפשי לעשות. לפידות גמר. עם סוף דבריו התחיל מתרגש וקולו נעשה מרוסק קצת, כאילו נחפו ובקש להוציא מפיו מלים מרובות בשעה מועטה. מזור היה לי הדבר. כיצד בן-אדם נושא בחבו שלהבת שכזו ומטפל ימים ושנים בראשיהן של בלונדינות, ברוניטות ושוב בלונדינות. נזכרתי בארבע תמונותי הקטנות, החדשות, התלויות על-יד התמונה הגדולה בתערוכה זו עצמה. ארבעה דיוקנים מצחקים של נצרות צעירות, ספוגות אור-שמש, מלאות לשד עלומים ורית אביב. לפידות, כנראה, ידע מחשבותי גם עד שאמרתי לו דבר.

— כל ימי הייתי מספר לו לקהל הנכבד על-דבר האהבתי, הראיתי לו את פניהן של הנשים היפות ביותר, החביבות עלי, הזינותי עיניו מיפי עלומיהן, רעננות צחוקן, אביבן ויפיצן. ראה הקהל את כתמי האור שבנפשי ונהנה. לא ידע, שכתמים הללו תופשים בה מקום מצומצם מאד, אך הנה השפתי לו עתה את מקום הצללים שבה, את הפצע, סוגתי לו כוס תרעלה— יריקנה ויתעות קצת.

בגנה המרוחקת שלטה דממה, דממת חצות, שהפליטה מתוכה איזה נגינה מבשרת, סתומה ובגרה, באזני התחילו הומים פעמוני כסף קטנים, פעמיני כסף וזכוכית, תלולים לא-נראים באויר והומים.
— עכשיו נשתחררת? — שאלתי את חברי.

ודאי האזין גם הוא להמית הפעמונים, כי החלה לא הבין לי והיה עלי לשוב ולבאר לו שאלתי.
— אחר התמונה נשתחררת מן הפקעת? פקעת זו שדברת עליה...
לא מהר להשיבני גם לאחר שהבין, רק אחר שתיקה ממושכה הניע ראשו.

— הן, נשתחררתי.
אחר שנפרדנו איש מעל אחיו בקרן הרחוב, נתרכו הפעמונים באויר. המיתם רבתה והלכה וצלצולם בשר בשורת אביב. מאחרי כתלי הלילה, מעבר למסך עמד האביב ומשך כחבלי הפעמונים לפני בואו.
מה טוב! הנה בא האביב... וכל זה הלך לבלי טוב, נשתחררתי. אף אני נשתחררתי. מעתה אין שוב כל מקום לספקות. אפילו לספק בלי-שהוא.

בערב רב השאון באולמי הקלוב. מיד ליד עוברים העתונים עם הרגזות על התערוכה שנפתחה. האמנים הצעירים נכנסים שנים-שנים ושלישה-שלישה לקרני הזוויות, מתוכחים ומתלהבים, מן הווכחים עוברים אל לוחות השח-כט, אל הספות הרכות ואל הסיגרות הריחניות, בימים האלה, ימי התערוכה שבימי האביב, עצבי כולנו גרוים קצת ועינינו מחותלות באד דק. הי לזה שני חגים לנו: התערוכה והאביב!

רק באראטינסקי הזקן לבדו אינו יוצא מגדרו, את מאמרי הבקורת אינו קורא. הרי דבר שבהסכם הוא, כי הזקנים הקנאים אינם רוצים להודות בכשרונות הדור הצעיר, זהו כמעט חוק מחוקי הטבע. לכשנזקק, נהיה אף אנו כמותם, אולם, חברים טובים, אל תשימו לב לתישים הללו, שחלשה דעתם קצת מוזקן. העתיד שייך לנו!

— שלנו הוא העתיד!

בלבו של איש שיחו הצעיר נוגעים רברי הזקן העלוב בנימה מכוזרת של רחמים. הוא קם ומכבדו בכיס יין או בסיגארה הזונית וממהר להסתלק ממנו. בידועות ועד התערוכה, שבאראטינסקי רגיל לקראן תיכף עם בואו,

אין הוא מוצא את שמו ברשימת שמות הצירים, שנמצאו להם קונים לתמונותיהם. אף-על-פי שהתרגל לכך במשך שנות עבודתו המרובות, אינו רוצה עדיין לוותר על תנועת הכוז, שבה התרגל להחזיר את "הידיעות" למקומן, ושלפנים בימים הראשונים לעבודתו, לא היתה באה אלא לכסות על הצער הרב ועל הקנאה בחברים המאושרים מכנו.

התרגלנו כולנו לזקן זה. והוא נראה לנו מוכרח בקלוב שלנו. האמנים הצעירים עם גאותם החולנית ואמונתם הנפרזה בכחותיהם וגדלם, שאין לה גבול, כל אחד והערצת כשרונו עצמו בגלוי ובטול כל הכשרונות וזלתו בסתר, עם אופן הסתכלותו מגבוה ושאיפתו התמידית להיות למרכז, היה נתקל באותה הפרצה, אותה גאווה ואתה שאיפה עצמה של חברו. התנגשות תמידית זו עלולה היתה לקלקל סוף-סוף את יחסי הידידות, אלמלא בארטינסקי זה העושה לאפשר את הרעות המצוינה בקטנותו, בזה שהוא עומד במדרגה נמוכה וכולנו סובלים אותו ואין אנו מצרפים אותו לחשבון, פועגים לו בפניו ושלא בפניו, בעת שנפשנו מדה עלינו, וחומלים עליו ומקרבים אותו כטוב לבנו עלינו.

יוצא מן הכלל קנטופולה, הצעיר שבחבורה. יוני זה קנאי הוא ואינו יודע כל ויתורים. מה לבצע מלאכה גרועה ולאמנות?—הוא צועק, למה נוחנים לתמונותיו מקום בתערוכה?—וכי "תקדש" היא האמנות בשביל כל עובר בטר? האמנות היא מקדש וכל הזר הקרב... ועוד ועוד... כיד התלהבות העלומים הטובה עליו, אין איש מאתנו משיב דבר לקנטופולה זה. בנוגע לאמנות וכו' הצדק אתו. אבל הפולני הזקן הרי הקדיש אף הוא את כל חייו הארוכים ל"אמנות" ולמי יזיק אם גם הוא פה?

אדרבא,

שעה אחת אנו נמלכים ומחליטים להפתיע את הזקן האומלל הפתעה של שמחה. מטילים אנו מס על כל הבא באותו ערב, ועל קנטופולה בכלל, מפלי להגיד למי ולשם מה נחוץ הממון. ובבוא בארטינסקי ממחרת היום ונוטל, כדרכו, את "ידיעות" התערוכה לידו מלבינים פניו ומכסיפים, כמי שזכה פתאום בסכום עצום על פי שטר-הגרלה. ברשימת התמונות שנמכרו, הוא מוצא את שמו ושם תמונתו. הרבר היה בא לו פתאום ביותר והממו. לרגע אחד הוא מסתלק אל הפרוודור ומטפל שם שעה ארוכה בקנות חוטמו. אך כעבור הרגע הראשון הוא שב ומהלך במתינות אילך ואילך בתוך האולמים המוארים והשואנים, מבליט לבו ומפשיץ למעלה את ראשו היהיר.

למן היום ההוא מטייל הוא יום יום ארוכות וקצרות באולמי התערוכה הגדולים ושולח מבטים גנובים אל יצירתו, שערכה עלה וגדל בעיני עצמו: "החמה שוקעת מאחר היער". כפעם בפעם הוא כוצא וטגלה בה מעלות חדשות וכפעם בפעם ינוח מבטו על השלט הקטן, שנדבק למסגרתה: נמכרה.

השאון בקלוב רב מאד בימים הללו, שהמלצרים קוראים להם, ימי היריד הגדול. באיזה בית שוקט שבמרכז העיר נתלו עשירות אחרות של

בדים. האולמים הרחבים, שטופי האור, נשאר שוקטים כמקדם, על-פני הרצפה המכוסה ארג כהה ורך משייטטים איץ ואיץ בני-אדם, שראשיהם מופשלים למעלה, וכאן, בקלוב, הגיע הכל לנקודת הרתיחה. ובחוזן אביב.

בלילה, לאחר חצות, מקדמים את פני הרהובית המוארים והמתרוקנים בדמטה ערבה, ערבה ביותר לאחר רתיחת חודו שבקלוב. ג'ניה היפה מתרפקת על ימינו וכפפסת על קוץ וקוץ. אבני המפסעה נענות לצעדים הכתונתיים וכולידי הדי זעיר פה זעיר שם מהכהב שביב אור כחליץ. מן הפרורים הרחוקים עולים נביחות **כבו** על איץ גוון צמרת, שהתחילו פקציו צבים ומתנפחים, נעורה צפור: שומר לילה משתעל, ואני מרגיש את עצמי קל כחינוק, רך ורענן כמוחו. השעה המאוחרת, כתמי אור הפנסים על המרצפת, שגתרטלה כבר משמית השלג והקרת, סוסייהם של העגלונים הנרדמים בקרני הרחובות, כפה החמימה של ג'ניה הנתונה בכפי — כל אלה מוזנים לחוך הדם טפות אחדות של יין, יין אביב חריף.

פתאום תוקפני רוח של שובבות ואני גוסל את ידה של ג'ניה ורץ אתה למורד הרחוב, רץ ומושך אותה אחרי. היא כפגרת, עיפה, קשה לה לשאוף רוח, ואני מוסיף לרוץ, מצחק ורץ, כאותם נערי הכפר הרצים מראש הגבצה אל הנהר. במורד הרחוב, על-יד פשפש הבולזור הירוק, עד שהספיקה הנערה לנוח קצה ולתקן את מגבעתה, שהמיט הרוח את שוליה, אני עומד על רגלי האחת, מרימה באויר בידי החזקות וסובב אתה בגלגל; היא כוחאה, כתברמרת, מבקשת להשתחרר, אך מטיילי ידי מחזיקים אותה בכח. וכשאני מעמידה סוף סוף על הקרקע, הולך ראשה סחרחר והיא מוכרחה להשען אל כתפי. אני מרכין ראשי אל ראשה ולוחש לה דברים מתוקים אחרים, וכשהיא עושה אזנה אפרססת, אני מפסיק את לחשי ונושקה על שפתיה נשיקה מצלצלת, שוב כאותם בחורי הכפר המנשקים בגבורה לבחולותיהם בקרני הגדרות. בלילות הקיץ הלוהטים.

— באמצע הרחוב — כועסת הנערה ומסמיקה.

מתרונן אני מריב אשרי, גלי עצמה ואון הומים בי. כחות קדומים, כחות נוצר ועלומים שבו ונעורו בי. באו ימים וליילית אשר אין הכלה לאשרם ואין קץ לשפעת אורם. העלו לפידים בנשמה ושפעת אורם מתפרצת החוצה. מדורות נדלקו בנפשי פנימה, והן משפיעות חום לעולם הגדול כולו, כאותה האח המבוערת המשפיעה חומה לחורי הבית. שירת גיל נולדה בלבי והיא נשאת ומרחפת על-פני תבל ומלואה.

יעבור הלילה ואשיב אל מכחלי. שוב תמכנה שעות של חדוה, חדות יצירה, ואחריהן לילה חדש... יום וליילה ואביב, וחורר הליילה. אין קץ לימים ולליילות. אין קץ לזוהר על אדמות.

XVII

כל הלידה טיילתי, וחורתי למצוני עם שחר. קוי שחר ראשונים הכניסו לתוך החדר אור אפור, רוטט ונע. על הרצפה, באמצע החדר, כוּטף דבר־מה מביק ומלבין לקראתי. אינני יודע כתם לבן זה מהו. אף־על־פי־כן איני טמחר לבדוק בו. אני מסיר מעלי את ארתי ומגבעתי, תולץ על הקולב, ורק אחר זה אני נגש לראות מהו הדבר המונח כאן. נמצא שזהו הסדין הלבן, שאני מכסה בו את „הנקמה“. אני נחפו אל כן התמונה. מי זה היה כאן? מי הסיר את הסדין והשליכו לארץ?

וזמן מה אני צימד משתאה ומסתכל דומם בתמונה שעוד עלי לעבוד בה שנים שלשה ימים עד שאגמרנה, ועכשיו, לאור דמדומי הבוקר החור, הובלטו בה איוו כתמים וקוים כהים והוסיפו על אימתה. פתאום מגיע לאוזני, מאהורי, טן הוויית הסמוכה לחלון, קולו של זקני.

— אֶל־נא תכעס, דוד, אני הוא שהסירתי את הסדין...

אני מרים ראשי. שוב?

— באתי ואין איש. סקרנות של זקן... הרי לא תכעס עלי?

מה זה?

עכשיו, עכשיו מה לו כאן? רגע קטן אני צומד נגדו אובד עצות ואלם.

ר' צבי משתמש במבוכתי לפי רגע ורומז באצבעו כלפי התמונה.

— אגב, זו אינה תמונה כל־עיקר. אין זה חומר ליצירה דוד. הרי זהו פחדך. פחדך הגדול, ההולץ בעקבותיך אל כל אשר תלך, וידו הגרומה והחניקת על צוארך. בזה חפצת להשתחרר מאויבך היותר ורא? תמימות! תמימות! חוסר נסיון ותמימות. הלה אה לו למשכן את נשמתך, ומי יוציאנו משם? מי גבור ויוציאנו משם? סמרטוט זה? וכי אין אהה שומע את קול צחוקו הנס והנוקב? טעות קטנה עלתה בכאן, בני, טעות. שונאך הנית לך לשעה קלה, ואתה מהרת וקראת לחג של חרות ושלום. אך הלא אין שלום ואין חרות. אין! השתעל וצחק.

אולם הפעם לא רמני. מבוכתי עברה בן־רגע. שוקט ואמיץ אני מרים את המטלית הלבנה מן הרצפה ומכסה בה את הכד, בזהירות, שלא למחוק ושלא לסטטש את הצבעים הלחים. אחר כך אני נגש אל הזקן ורומז לו בראשי כלפי הדלת הפתוחה.

— לך לך מכאן.

הוא מעמיד עלי עינים חמהות ומתוך זקנו הלבן והפרוע קצת מציצה בי תוכחה.

אך צימד אני על דעתי.

— בבקשה ממך, לך לך לדרכך.

בלי נמוס אני וגם. בלי רחמים אני מגרש את הזקן העלוב.

כי שעמו עברה. שכח בודאי הזקן כי הזמנים משתנים, סבור היה כי עדיין הכל על עמדו צומד, ונמצא שטעה. כי בינתים הכראתי. בינתים בא

האביב והעננים התנדפו וגזו. אין כאן מקום לאורחים מהתם. ילך לו. ילך לו.
לשוא הוא מתעקש.

בפעם השלישית אני מגביה קולי.

— צא!

באין לו ברירה, הוא הופך אלי ערפו ויוצא. נעלב וכועס הוא עובר
לארכו של החדר, למן החלון ועד הדלת, ואינו אומר כלום. בפתח הוא מרים
ראשו לרגע.

— עוד נשוב נתראה, בני! עוד נשוב נתראה...

מתחת לעקבי, מתחת לרגלי הדורסת, חזר והניח ראשה של התולעת.
אולם אני לא שמעתי. פתחתי את תלוני והוצאתי ראשי החוצה. האיר
כבר הבוקר והשוער הזקן יצא לטאטא את הרחוב.

— צפרא טבא, סבא!

הוא כפטיק עבודתו לרגע, נשען אל עץ המטאטא ומחפש בעיניו את
זה שקדם פניו בברכה בשעה קדומה כזו. כשהוא רואה את ראשי המוצא מן
החלון הוא מסיר מגבעתו מעל קרקדו ומשתחוה:

— צפרא טבא!

מוסקבה — תרע"ח.